ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".
Կովկասից դուրս գանվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բաղաղաքս ընդունվում են Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Մայիսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 7 րուբլի։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։

«Մշակի» ներկայ համարի հետ ուղարկում ենք մի քանի որոշ կէտերում գտնվող մեր բաժանորդներին Կարապետ Ճաղուբեանի ՀԱՅԵՐԷՆ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ առաջին տպագրական թերթը իբրև նմուշ։

ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՎԻՉ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ սրտի անհուն կսկիծով յայտնում է իր ազգականներին և ծանօթներին, իր թանգագին հօր՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
մահը, որ տեղի ունեցաւ Պետերբուրգում, ապրիլի 19-ին։
Հոգեհանգիստը պիտի կատարվի Վանքի մայր-եկեղեցում այսօր, ուրբաթ, ապրիլի 23-ին, պատարագից յետոյ, ուղիղ ժամը 12-ին։
Հանգուցեալի մարմնի Թիֆլիս հասնելու և թաղման մասին առանձին կը յայտարարվի։ 388. 2—2

«Ի. Ս. ՓԻԹՈՅԵՎ և Կօմպ.» ՆԱՒԹԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ և ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ հիմնադիր՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
յիշատակին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կատարվելու պատճառով, այսօր, ուրբաթ, ապրիլի 22-ին
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՓԱԿ ԿԸ ԼԻՆԻ։ 398. 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԸ
յայտնում է, որ ուրբաթ, ապրիլի 22-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Բանկի շինութեան մէջ կը կատարվի
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ։ 397. 2—2

Շաբաթ, ապրիլի 23-ին, ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԱՅԳՈՒՄ տեղի կունենայ «ՄԵՂՈՒ» Աշխատանքի Տան օգտին
ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ
ՁՈՒ ԾՐԱԳՐՈՎ։ Երեխաների և մեծերի համար։
Մուտքը՝ երեխաների համար—15 կ., մեծերի համար—25 կ.։
(ա.օ.) առ. Զբօսանքի սկիզբը ցերեկվայ ժամը 4-ին։ 400. 2—1

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Ներքին և ջղային հիւանդութիւնների
Ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1.
ամեն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կոչուբէեվսկայա փող. № 22.
Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն։
(ա. օ.) առ. 343. 100—9

ՆԵՐԿԱՅ ԳԱՐՈՒՆԸ

—

Վերջապէս հաստատվեց գարնանային վիճակ մեր երկրում։

Շատ ուշ է, ապրիլի վերջն է, բայց նոյնիսկ տափարակում գարուն չը կար և արօտների բուսականութիւնը այնքան պակաս էր, որ մինչև վերջին օրերս արօտներում խոտ չը կար տնային կենդանիների համար։

Այժմ էլ դեռ խոտը և գարմանը թանգ գին ունեն, որովհետև կենդանիների մի մասը պէտք է կերակրվի տանը պատրաստ պաշարով։

Լեռնային շրջաններում դեռ ամեն տեղ չեն բացվել արօտները և անասնապահութիւնը դեռ ևս չէ ազատվել իր անմխիթարական և ճգնաժամային դրութիւնից ։Բուսականութեան դանդաղ աճման պատճառ հանդիսացաւ մեզանում՝ բացի երկարատև ցրտից՝նաև անձրևների պակասութիւնը։ Եւ միայն վերջին 10—15 օրվայ ընթացքում տեղացող անձրևները ույժ տուեին բոյսերի առաջ գնալուն։

Ամենքը այժմ միայն մի բան են ցանկանում, որ գոնէ այսուհետև նոր փորձութիւններ չը գան աւելացնելու այն վնասների քանակը, որ ստացվեց ձմեռվայ և գարնան ցրտերից։

Անշուշտ, որքան էլ աջող լինեն գարունը և ամառը, այնու ամենայնիւ նրանք անկարող են վարձատրել անասնապահներին և փոխարինել նրանց ստացած կորուստները. բայց գոնէ եղած-մնացած անասունների վերաբերութեամբ գիւղացին կարող է փոքր ինչ ապահով լինել և լարել իր ույժերը երկրագործութեան, ուրիշ ճիւղերի և լրացուցիչ պարապմունքների վրա։

«Մշակի» մէջ բազմաթիւ հաղորդագրութիւնները, որոնք հրատարակվեցին «Տեղեկութիւններ գաւառից» բաժնի մէջ, տուեին մի ողբալի տեսարան այն ծանր դրութեան, որի մէջ ընկել է մեր գիւղը ձախորդ ազդեցութիւնների շնորհիւ։

Այդ տեղեկութիւնները ուշադրութեան էին առնվում մեր գիւղական կեանքով հետաքրքրվողների կողմից և նրանք առիթ են տալիս մի քանի գործնական խորհրդածութիւնների մեր գիւղատնտեսական կեանքի բարւոքման խնդիրների մասին։

Ներկայ խստաշունչ ձմեռը և ուշացած գարունը ամենակտրական կերպով համոզեցին մեր անասնապահներին, որ կանոնաւոր կենդանաբուծական տնտեսութիւնը կարող է ապահով լինել և կանոնաւոր կերպով առաջադիմել, եթէ նա հոգատար է եղել նախապատրաստելու կերակրի պաշարներ անասունների համար և չէ թողել նրանց ապրուստը արօտների քմահաճոյքին և պատահականութեան խաղերին։

Իսկ պաշար պատրաստելը ենթադրում է մի շարք գործողութիւններ, ինչպէս են՝ խոտացանութիւնը, կենդանաբուծութեան նոր ուղղութիւն ընդունելը, արդիւնագործութեան և վաճառահանութեան բարեփոխումները։

Ամեն մի մեծ աղէտ—դժբաղդութիւն է, բայց նա միևնոյն ժամանակ մի նախազգուշացնող փորձութիւն է միջոցներ մշակելու աւելի ապահով և խելացի եղանակով կազմակերպելու տնտեսութիւնը։

Ներկայ աղէտից պէտք է վերցնել այն բոլորը, ինչ որ կարող է լինել խրատական ապագայի համար։

Ա. Քալանթար

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ

II*)

Նաւթային արդիւնաբերութեան ասպարէզում Ալ. Մանթաշեանը անհագին աջողութիւն ունեցաւ, շնորհիւ իր արտակարգ և բացառիկ առևտրական և ֆինանսական ձիրքերի։ Նա կատարեալ négociant էր, բառիս եւրոպական մտքով. չափող, կշռող, բայց և խիզախ ու ռիսկոտ, յանդուգն՝ առևտրական փորձերի մէջ։ Եւ պէտք է ասել, որ ռիսկերը նրան գրեթէ միշտ աջողվում էին։

Բայց Մանթաշեանի առևտրական գործունէութեան մասին, թէ ներքին և թէ արտասահմանեան, մենք առանձին կը խօսենք վաղը։ Այսօր մենք կը կամենայինք կանգ առնել նրա ազգային և հասարակական-բարեգործական գործունէութեան վրա։

Իբրև հայ, նա ջերմեռանդ ազգասէր էր, պահպանողական, հաւատարիմ՝ հայոց եկեղեցուն։ Սէրը դէպի եկեղեցին մեծ էր նրա մէջ և յարգանքը դէպի հայ եկեղեցական դասակարգը՝ անսահման։ Այդ յատկութիւններին պէտք է վերագրել, որ նա առատաձեռնութեամբ գումարներ և նուէրներ յատկացրեց Պարիզում հայոց եկեղեցի շինելու, Թիֆլիսի Վանքի մայր եկեղեցին նորոգելու, Էջմիածնի տաճարը վերանորոգելու, Էջմիածնի վեհարանը շինելու, Ներսիսեան դպրոցը շինելու։ «Ֆրանսիայի պէս մի երկրում,—ասում էր նա,—հայերին պահպանողը իբրև ազգութիւն միայն եկեղեցին կարող է լինել»։ Կրօնասիրութիւնը, ազգասիրութիւնը և եկեղեցասիրութիւնը նրա մէջ հաւանօրէն զարգացրել էր Փափազեան Գալուստ վարդապետը, որ մի կրթիչ ու ազգասէր հոգևորական էր։ Առանձնապէս մեծ հաճոյքով նա նպաստում էր իր այն թոշակաւորներին, որոնք գնում էին արտասահման հայագիտութեան և աստուածաբանութեան մէջ կատարելագործվելու, բայց և հին, ծերունի հոգևորականներին, որոնք իրանց ուսումը ստացել էին միայն Էջմիածնում, աւելի մեծ յարգանք էր ընծայում, ասելով որ հայոց եկեղեցու հաւատարիմ աւանդապահները նրանք են։ Առանձնապէս մեծ կարեւք ունէր նա Օրմանեան սրբազանի մասին, որին համարում էր ներկայ պայմանների մէջ միակ արժանաւոր կանդիդատը ամենայն հայոց կաթողիկոսական գահի համար, և այդ մտքով ևս մահվանից 2—3 ամիս առաջ անձամբ նամակ էր գրել Կ. Պոլիս մի քանի ազդեցիկ անձանց։

Եկեղեցուց յետոյ նրա սրտին շատ մօտ էին ազգային կրթական և կուլտուրական հաստատութիւնները։ Մի ժամանակ, երբ գօլիցինեան ռէժիմի շնորհիւ հայոց ազգային-եկեղեցական դպրոցները փակվեցին և հոգևոր դպրանոցներն ևս փակվելու վտանգին էին ենթարկված, նա յղացաւ միտք՝ Եւրօպայում ազգային մի բարձր կրթական հաստատութիւն հիմնելու։ Նա շատ բաղդաւոր էր, որ իրան վիճակվեց Ներսէս Աշտարակեցու հետ միասին համարվել Ներսիսեան դպրոցի բարերար, ուստի և այն 150,000 րուբլի գումարը, որ հոգաբարձութիւնը սկզբում խնդրել էր դպրոցի նոր շինութեան համար, նա մեծացրեց և հասցրեց մինչև 250,000 րուբլու։ Եւ, անշուշտ, եթէ նա կենդանի մնար, այդ գումարը դարձեալ կաւելացնէր։

Ազգային միւս հաստատութիւններից նա առատաձեռն նուէրներ յատկացրեց Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան, որի առաջին նուիրատու-հիմնադիրներից մէկն էր և որի խորհրդի փոխ-նախագահի պաշտօնը վարել էր շարունակ մի քանի տարիներ. Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան, որ կարողացաւ պահպանել թատրոնի գոյութիւնը գլխաւորապէս նրա տուած տարեկան նպաստներով։

Նպաստելով ազգային հաստատութիւններին, նա չէր մոռանում նպաստել և միջազգային բնաւորութիւն ունեցող կրթական հաստատութիւններին։ Նա Թիֆլիսի ռէալական դպրոցի պատուաւոր հոգաբարձու էր երկար տարիներ և ամեն տարի որոշ նպաստ էր տալիս. նա հիմնեց Թիֆլիսում առևտրական դպրոց, որի նոր, գեղեցիկ շինութիւնը դարձեալ նրա նպաստներով է կառուցվում։

Ժողովրդական աղէտների ժամանակ ևս նա առատ օգնութիւն էր հասցնում։ Թիֆլիսի Հայոց Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին նա նուիրեց 10,000 րուբլի։

Երկար տարիներից ի վեր նա պահում էր բազմաթիւ որդեգիրներ և թոշակաւորներ թէ միջնակարգ և թէ բարձր ուսումնարանների մէջ։

Պէտք է ասել, որ, չը նայելով իր մեծ հարստութեան, նա ինքը շատ համեստ էր ապրում։ Թիֆլիսում նա սեփական կառք չէր պահում, յաճախ ման էր գալիս տրամվայով կամ վարձու կառքով և առհասարակ պահում էր իրան իբրև մի սովորական վաճառական, խոյս էր տալիս աչք զարնող շքեղութիւններից։ Վերջին տարիները միայն նա սկսեց վարել, այն ևս արտասահմանում, ճոխ կեանք։

Անշուշտ, նա իր թողած կտակի մէջ մոռացած չի լինի նորանոր բարեգործական և ազգային նպատակներով գումարներ յատկացնել, բայց առայժմ այդ կտակի էութիւնը անծանօթ է մնում։

Եւ յամենայն դէպս հայկական բարեգործական ասպարէզից չքանում է մի մարդ, մի խոշոր դէմք, որի նմանը գուցէ երկար և երկար ժամանակ չը տայ հայ ժլատ առևտրական դասակարգը։

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 70.

ԱԼ. ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

Բագուից ստացանք հետևեալ հեռագիրը. «Բագու քաղաքի հայ ազգաբնակութիւնը, խորապէս՝ ցնցված անմոռանալի Ալեքսանդր Մանթաշեանի մահից, ներկայացնում է նրա զաւակներ Յովհաննէս և Լևոն Մանթաշեաններին և ամբողջ ընտանիքին ցաւակցութիւն և ողբում է նրանց հետ միասին հայ ազգի համար անփոխարինելի կորուստը։ Թող Տէր Աստուածը պահպանէ ձեզ ձեր մեծ վշտի մէջ։ Զաւէն վարդապետ»։

Երէկ, ապրիլի 21-ին, Մանթաշեանի անուան առևտրական ուսումնարանում կատարվեց հոգեհանգիստ ի յիշատակ պատուաւոր վերահսկիչ Ալ. Մանթաշեանի։ Հոգեհանգստին ներկայ էին հանգուցեալի որդի Լ. Մանթաշեանը, ուսումնարանի բոլոր ուսուցիչները և սաները, հոգաբարձական խորհրդի անդամները և տեսուչ Վ. Բարսեղեանը, որը հանգուցեալի զաւակների անունով Պետերբուրգ ուղարկեց հետևեալ հեռագիրը. «Դպրոցիս պատուաւոր վերահսկիչ՝ անմոռանալի Ալեքսանդր Իվանովիչի մահվան լուրը խորին վիշտ պատճառեց դպրոցիս ուսուցիչներին և սաներին։ Կարճացաւ նրա կեանքը, որը կեանք տուեց մեր դպրոցին, որը և ջերմագին սիրում էր դաստիարակութեան գործը, չը խնայելով դրա համար ոչ աշխատանք և ոչ էլ միջոց։ Դէպի Ամենաբարձրեալը վեր առաքելով ջերմագին աղօթքներ մեր պատուաւոր վերահսկիչին յաւիտենական կեանք պարգևելու համար, ուսուցիչները և սաները յայտնում են ձեզ իրանց խորին և անկեղծ ցաւակցութիւնը՝ ձեզ հասած ծանրագին կորստի առիթով»։

Երէկ հոգեհանգիստներ կատարվեցին հանգուցեալի յիշատակին՝ 1) Ներսիսեան դպրոցի շինութեան մէջ հոգաբարձական կազմի, մանկավարժական ժողովի և աշակերտութեան ներկայութեամբ. 2) Բօրսայի դահլիճում Թիֆլիսի վաճառականութեան ներկայացուցիչների և հանգուցեալի որդի Լևոնի ներկայութեամբ. հանգուցեալի մասին երախտագիտութեան խօսք ասաց Բենիկ վարդապետը. 3) երեկոյեան Մանթաշեան առևտրական դպրոցի մէջ՝ ուսումնարանական մարմինների ներկայութեամբ։

Այսօր հանգուցեալ Ալեքսանդր Մանթաշեանի յիշատակին Վանքի մայր եկեղեցում, պատարագից յետոյ, կը կատարվի առաջին հանդիսաւոր հոգեհանգիստը։ Հոգեհանգիստ կը կատարվի նաև առևտրական բանկի շինութեան մէջ։

Ներսիսեան հայոց հոգևոր դպրոցի հոգաբարձութիւնը, ապրիլի 20-ի արտակարգ նիստին յոտնկայս յարգելով նորոգ հանգուցեալ՝ Ներսիսեան դպրոցի մեծ բարերար Ալեքսանդր Մանթաշեանի յիշատակը, որոշեց նախ՝ հինգշաբթի օրը, ապրիլի 21-ին, դպրոցում կատարել հանգուցեալի յիշատակին հոգեհանգիստ, որի մասին արդէն յայտարարված էր լրագիրներում. երկրորդ՝ խնդրել հոգաբարձութեան նախագահ Եփրեմ սրբազանին՝ հոգաբարձուներ Ռ. Յովհաննիսեանի, Յ. Ամիրխանեանի, ճարտարապետ Ս. Լիսիցեանի, Ն. Կաճկաճեանի և վերատեսչի պաշտօնակատար Յ. Խունունցի հետ միասին գնալ հանգուցեալի որդու՝ Լևոն Ալեքսանդրեան Մանթաշեանի մօտ և յայտնել դպրոցի կողմից ցաւակցութիւն. երրորդ՝ ապրիլի 22-ին, ուրբաթ օրը, հոգաբարձական կազմով ներկայ լինել Վանքի մայր եկեղեցում կատարվելիք հոգեհանգստին, տանելով եկեղեցի երգեցիկ խումբը երգելու պատարագին. չորրորդ՝ թաղման օրը, յուղարկաւորութեան հանդէսին գնալ հոգաբարձական և ուսուցչական կազմով հանգուցեալի բնակարանը, տանելով դպրոցի աշակերտներին և երգեցիկ խումբը, և այնտեղից ուղեկցել եկեղեցի, ուր կերգի պատարագին երգեցիկ խումբը. և հինգերորդ՝ դպրոցի կողմից դնել բարերարի դագաղի վրա արծաթեայ պսակ. խսկ նրա յիշատակը յաւերժացնելու համար առաջիկայ նիստերից մէկում ունենալ առանձին խորհրդակցութիւն։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 ապրիլի

Լօնդօն.— Համայնքների պալատը 299 ձայնով ընդդէմ 194-ի ընդունեց պարլամենտական բիլլի երկրորդ յօդուածը, որ սահմանափակում է լորդերի veto-ն ընդհանուր օրէնսդրութեան մէջ։ Վիճաբանութիւնները մնացած յօդուածների մասին կաւարտվեն վաղը։

—

Մարսէյլ.—30 օֆիցէրներ, 1,300 զինուորներ և բաւականին զինուորական մթերքներ ուղարկվեցին Կազաբլանկ։

—

Մադրիդ.— Կանալէխասը յայտնեց, որ Ֆրանսիայի և Սպանիայի լարված յարաբերութիւնների լուրը մարօկկեան հարցի հետ կապ չունի։

—

Վաշինգտօն.—Կաբինէտը Տաֆտի ներկայութեամբ քննեց անգլօ-ամերիկական միջնորդ դատարանի համաձայնութեան նախագծերը, որոնցից ոչ մինը դեռ չընդունվեց։

—

Ըլպազօ.—Զինադադարը կը տևէ 5 օր։

—

Բրիւսէլ.—Թագաւորական զոյգը եկաւ Լեքէն ամրոցը։ Թագուհու ականջը ցաւում է։

—

(Լրագիրներից)

Պետերբուրգ.—Քաղաքային վարչութիւնը մի զեկուցագիր է պատրաստել, որով առաջարկում է հիմնել առանձին տեղեկատու բիւրօ, որտեղից լրագրի թղթակիցները կարող են քաղել տեղեկութիւններ։ Այդ տեսակ բիւրօ կազմելու դէմ խօսեց քաղաքագլուխը։ Մամուլի այն խնդրքին, որ առանձին սենեակ յատկացվի հեռախօսով՝ մամուլի ներկայացուցիչների համար, վարչութիւնը իր զեկուցման մէջ ասում է, թէ չէ կարող բաւարարութիւն տալ այդ խնդրքին՝ շինութիւն չունենալու

պատճառով։ Զեկուցագիրը շուտով կը յանձնվի դումայի քննութեան։

—

«Т. Л.»-ի Բագուի թղթակիցը հեռագրում է ապրիլի 20-ից.

Մեծ սենսացիա քաղաքում յարուցանում է յայտնի միլիօնատէր Թաղիեվի երկու որդիների անյայտանալը։ Ոստիկանութեանը ոտքի են հանել։ Հետախուզումներն առայժմ ապարդիւն են։ Փախչող երեխաներն են 14—15 տարեկան, որոնք հօր անունով թողած նամակի մէջ գրում են, թէ տնից հեռանում են անբաւարար ապրուստի պատճառով։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի հեռ. Գործ.)

20 ապրիլ

Տանժեր.—Ալկասարից հաղորդում են, որ տեղացի զօրքերը, որոնք ենթարկված են ֆրանսիացի օֆիցէրներին, այդ շրջանում ապստամբվել են և հրաժարվում են ծառայել ֆրանսիացիների ձեռքի տակ։

Այն տեղեկութիւնը՝ թէ ֆրանսիացիները Կազաբլանկից և Ռաբադից դուրս են եկել արշաւելու Ֆէցի վրա, գրգռեց Շաույեա շրջանի բոլոր ցեղերին։ Ցեղերը յայտարարեցին սրբազան պատերազմ։

—

Մուկդէն.—Եապօնական հինգերորդ զօրաբանակը բանակ դրեց Տայրէնից մինչև Տէլին. զօրաբանակի շտաբը Լեաօեանումն է։

—

Լօնդօն. — Համայնքների պալատում Մակկէննը յայտնեց, որ, բրիտանական երկու յածանաւեր գտնվում են Կանտօնում ապրիլի 15-ից, երկու յածանաւեր և հակա-ականաւ շրջում են Հօնկօնգում. Ծովային զօրամասի պետը հեռագրել է՝ թէ դրութիւնը լուրջ չէ ներկայանում, որով ապստամբութիւնը ճնշվեց լոյս ապրիլի 14-ի գիշերը։ Բրիտանական գեներալ-հիւպատոսի տեղեկութիւնների համաձայն յետագայ պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւն չը կայ։

—

Տօկիօ.—Կառավարութիւնը վճռեց սահմանադրական գործակալներ նշանակել Համբուրգում, Հնդկաստանում, Տեանցզինում, Հիւսիսային Մանջուրիայում։

Նագանօ նահանգում ցանքսերը մնացին ձիւնի տակ։

—

Հանկօու.—Եկաւ Սիամի պրինց Չակրօբօնը։ Ռուսաց գաղութը ի պատիւ պրինցի ճաշ տուեց։

—

(Լրագիրներից)

Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սուխօմլինովի ճանապարհորդութիւնը Հեռաւոր-Արևելք՝ տեղեակ զինուորական շրջաններում, Պետերբուրգում, կապում են ոչ միայն պրիամուրեան գեներալ-նահանգապետութեան, այլև Սիբիրի և Զաբայկալի պաշտպանութեան հարցերի հետ։

Հեռաւոր-Արևելքում բարդութիւններ երևան գալու դէպքում Պրիամուրն ունի երեք թատերաբեմ պատերազմական գործողութիւնների համար։ Աւելի սպառնական հանդիսանում է Ամուրեան շրջանը։

—

Պէկին.— Շատ յեղափոխականներ մեկնեցին Կանտօն դինաստիայի դէմ ապստամբութիւն առաջ բերելու նպատակով։ Կառավարութիւնը պատուիրել է Կանտօնի փոխարքային շղթայել նահանգի սահմանները յուսալի զօրքերով և թոյլ չը տալ կասկածելի անձանց։ Շապով Կանտօն ուղարկված են զօրքեր անկարգութիւնները ճնշելու համար։

Պէկինի շրջակայքը և մայրաքաղաքը վխտում են լրտեսներով։ Բոլոր կասկածելիներին կալանաւորում են և ենթարկում չարչարանքների։

Դատելով կառավարութեան անկերպարան վիճակից, գործը, ըստ երեւոյթին, աւելի լուրջ է, քան լրագիրներն են հաղորդում։

Գաւառներից եկածներին ժողովուրդը հանդիպում է խմբերով։ Վախենալով ցոյցերից, կառավարութիւնը դիմեց հետևեալ միջոցին։ Պատգամաւորներին հանդիպում են կառավարական պաշտօնեաները և անմիջապէս, հիւրասիրելու պատրուակով, տանում են նրանց համար յատկացված տեղերը, վերացնելով այդպիսով ճառեր արտասանելու հնարաւորութիւնը։

Դեսպանական շրջաններում խօսում են, որ Կանտօնում սովորական յեղափոխական բռնկումն է, որպիսին կը ճնշվի շուտով։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 ապրիլ

Թէհրան.—Չը նայած խիստ ընդդիմադրութեան, շահնշահի բանկից փոխառութիւն անելու նախագիծը մէջլիսն ընդունեց։ 5%-ային փոխառութեան ընդհանուր գումարն է 1.250,000 ֆունտ ստերլինգ, որ վճարվելու է պարսից կառավարութեանը ըստ կուրսի՝ 87½։ Փոխառութեան գումարներով ծածկվելու են բանկի նախկին տոկոսները և 340,000 թումանի աւանսը։ Մացորդ 22 միլիոն թումանը կը դառնայ կառավարութեան սեփականութիւն միայն այն ժամանակ, երբ մէջլիսը կը հաստատէ ծախքերի նախահաշիւը։

—

Թաւրիզ.—Եկաւ ֆրանսիացի յայտնի հնագէտ Դէմօրգանը Արաքս գետի պարսկական ափում պեղումներ կատարելու համար։

Տեղական մամուլը հաղորդում է, որ նախկին շահի եղբայր Սալար-ուդ-Դօվլէն այցելել է Սօուջ-Բուլաղը և Սուլդուզը։

—

Լօնդօն.—Համայնքների պալատ։ Դիլլօնի հարցապնդման՝ Պարսից ծոցն ուղարկված պարսկական էկսպեդիցիայի մասին՝ Գրէյը պատասխանեց, որ էկսպեդիցիան ձեռնարկված է մի քանի տարի առաջ պարսից կառավարութեան տուած լիազօրութեան ույժով։ Զէնքի ապօրինի վաճառման առաջն առնելու համար մտադրութիւն կայ ափ իջեցնել զօրքեր սոսկ այն դէպքում, եթէ այդ անհրաժեշտ երևայ։

—

Վիէննա.—«Կօր. Բիւրօյին» հեռագրում են Ցէտինիէից. «Պատասխանելով ալբանական ապստամբութեան առիթով ուղղված հարցապնդման, Տօմանօվիչը յայտնեց, որ Չերնօգորիան կատարեց իր մարդասիրական պարտքը Ալբանիայից փախածների վերաբերութեամբ, բայց խիստ չէզոքութիւն պահեց Թիւրքիայի նկատմամբ։ Ուշադրութեան առնելով Չերնօգորիայի և Ալբանիայի կաթօլիկ չերնօգորական վայրերի ազգաբնակութեան միջև գոյութիւն ունեցող ազգակցական կապերը, անհնարին էր արգելք լինել հարիւրաւոր մարդկանց սահմանը գաղտնի կերպով անցնելուն։ Չերնօգորիան հիմք ունի գանգատվել ապստամբութիւնից իր կրած վնասների համար, սակայն կը պահպանէ խիստ չէզոքութիւն, որպէսզի բարեկամական յարաբերութիւնները շարունակվեն, և յոյս ունի՝ թէ այդօրինակ ցանկութեամբ են տոգորված նաև Թիւրքիայի ղեկավար պետական գործիչները»։

—

Աղէն.—Հօդէյդայից հաղորդում են, որ ապրիլի 11-ին տեղի ունեցաւ կատաղի ճակատամարտ Եդայդի մօտերը։ Թիւրքաց զօրքերը յաղթեցին ապստամբներին։ Թիւրքերը նորից Ամրանը գրաւեցին։ Ապստամբները հեռացան դէպի հիւսիս։

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲԲԻԿՆԵՐ

✦ Ադանայի կուսակալ Ջէմալ-բէյ, իր հիւանդութենէն ապաքինած, շաբաթ մը առաջ Պոլիս գնաց առողջութիւնը դարմանելու համար։

Զրոյց կայ, թէ ա՛լ ետ պիտի չգայ և Բաղդադի կուսակալ պիտի անուանուի, հրաժարեցուած Նազըմ փաշայի տեղ։

Ջէմալ-բէյը Ադանայի խալամ տարրին մէջ հակառակորդներ շատ ունի, որոնք անշուշտ փափագող չէն իր վերադարձին, թէև ան, ճշմարտապէս թիւրք ազգայնական պաշտօնատար մը, իրենց համար այնքան օգտակար եղած է և կըլլայ։

Հայերը զինք կը յարգեն, զի սոսկ երկրին ապահովութեան տեսակէտէն ան կարևոր ույժ մըն էր, ինչ որ ուրանալի չէ։

✦ Կառավարութիւնը՝ երկու տարիներէ ի վեր որոշուած՝ կրթական նպաստները ցարդ չէր յանձնած ազգին, ըստ որում կուզէր, հակառակ պատրիարքարանի առանձնաշնորհմանց, ուղղակի յանձնել գպրոցական պաշտօնէութեանց։ Օրերս այս խնդիրը պատրիարքարաններու պահանջմանց համաձայն լուծում մը ստանալով, այդ գումարները—բաղդատաբար շատ քիչ և աննշան—տեղական ազգային իշխանութեանց յանձնուիլ սկսած են։

✦ Անօրինակ ցուրտերու և ձիւնատարափներու հետևանքով, կարգ մը գաւառներ ծանր վնասներու ենթարկուեցան։

Հալէպի կողմերը տաւարներու և ոչխարներու մեծ կորուստ մը եղաւ։ Երբ Քիլիսի կողմերէն կանցնէի, աչքովս կրցայ հաստատել ձիթաստաններու ահագին տարածութիւնը, որ ցուրտէն չորցած էին։ Նոր ընձիւղներ 3—4 տարիէն հազիւ պիտի կրնան պտղատու դառնալ։

✦ Երկար տարիներէ ի վեր կառավարութիւնը մեծ թնդանօթներ կը պահէր Զէյթունի. 95-ի դէպքերուն, որոնք նոյն իսկ հայերուն ձեռքն անցան զօրանոցին 500 անձնատուր զինուորներուն և զէնքերուն հետ, որ նոյն իսկ գործածեցին զանոնք Էդհէմ փաշայի զօրաց դէմ։

Այժմ, որ՝ նոր կարգերու բերմամբ՝ լոկ բռնաւոր րէժիմէն բղխած՝ ընդդիմութիւնները անհետացած են, կառավարութիւնը ոչ միայն պակսեցուց տեղւոյն զօրքը—100-ի չափ միայն կայ այժմ—այլև ուզեց վերցնել թնդանօթները։ Բայց որովհետև անոնց փոխադրութիւնը շատ դժուար էր—սուլթան Համիդի մը յամառութիւնը միայն կրցած էր զանոնք Զէյթունի լեռներն ի վեր հասցնել տալ, այդ փոքր հայաքաղաքը կործանելու համար—կառավարութիւնը դրամ տալով զէյթունցոց՝ կոտրել տուաւ զանոնք։

Կառավարութեան այս գովելի արարքը սակայն սրտաբեկութիւն պատճառող պարագայ մը դարձաւ շրջակայ մահմեդականներուն համար։

Զուր կասկած և անմիտ մտահոգութիւն։

✦ Հալէպի առաջնորդն է Շահէ վարդապետ Գասպարեան, երիտասարդ արմաշական մը, բնիկ այնթապցի։ Լուրջ և գործունեայ անձնաւորութիւն մըն է այն, կառավարութեան քովը ազդեցիկ, ու կրցած է տեղւոյն ազգային խնդիրները—մանաւանդ ներքին — «փրկիչներուն» խուչընդոտներէն ազատել։

Հալէպ ունի մօտ 800 տուն լուսաւորչական հայեր, մեծ մասամբ եկուոր վաճառականէ բաղկացած։ Բաւական կանոնաւոր են երկսեռ դպրոցները և ազգային կալուածները եւ հասոյթները։ Բնիկ հայութիւնը—800 տան չափ ալ անոնք—կաթոլիկներ են, զուրկ՝ հայ լեզուէ և հայ զգացումներէ։ Արաբախօս այլասերածներ պարզապէս։

Բէհնեան անուն կեսարացի ազգային մը հաստատած է հոն, իր մասնաւոր ջանքերով, գորգի մեծ գործարան մը, ուր կաշխատին 550-է աւելի կին և աղջիկներ, մեծ մասամբ որբ և անկար։ Գործուածները գեղեցիկ և ճաշակաւոր են և կը ղրկուին ուղղակի Ամերիկա։

Գործ՝ մեծապէս օգտակար՝ պարծանք մըն է հայութեան։

✦ Այնթապ, Կիլիկիոյ մտաւոր կեդրոն այդ քաղաքը, «փրկիչներու» գործունէութեամբը պառակտուած դժբաղդաբար, ցաւալի վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Ատոնք իրենց հովանաւորումովը տեղւոյն ազգ. երկու գլխաւոր հաստատութիւնները—Ատինական և Վարդանեան—իրարու ձգած, իրարու գլուխը կը կոտրէին. և ազգը, անոր իշխանութիւնը կազմալուծած խայտառակ դրութեան մը հասուցած են։

Ոչ ազգային կազմակերպեալ իշխանութիւն կայ այժմ հոն, և ոչ ալ եղածին հանդէպ յարգանք։

Հոն կայ նաև բողոքականաց կոլէժ մը, աղջկանց վարժարան մը և բազմաթիւ լուսաւորչական դպրոցներ։ Բայց արդիւնքը։ 30—40 տարիներու անոնց ճիգերովը և ոչ իսկ հայ լեզուն կանոնաւոր կրցած է հաստատուիլ։ Լուսաւորչականները եւ նոյնքան կը խորշին այդ լեզուով խօսելէ, որքան... բողոքականները։

Մի-նա

Մերսին

ՀԱՅՈՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Գաւառաց հողային խնդրոյն վրայ այս օրերս դարձեալ խորհրդակցութիւն եղաւ քաղ. ժողովէն առաջ։ Օրէնսգէտներ և երեսփոխաններէն ոմանք ներկայ գտնուեցան այս խորհրդակցութեան։ Տեղապահ սրբազանը հրաւիրած է և ներկայ կը գտնուէին այդ խորհրդակցութեանը նաև Ս. Գասպարեան, Դ. Տէր-Մովսէսեան և Գ. Գույումճեան էֆ.-ները։ Հողային խնդիրն ուրոյն կերպով հայոց յատուկ գործ մըն է, և հետևաբար ուրիշ պատրիարքարաններու կամ անոնց ներկայացուցիչներուն հետ խորհրդակցութեան պէտք չկայ. միայն թէ երբ ծրագիրը կազմուի և աւարտի, ինչպէս թիւրք, նոյնպէս յոյն և բուլգար երեսփոխաններուն ալ պիտի տրուի, խնդրոյն ուսումնասիրութեան համար։ Հողային խնդրոյն համար գոյութիւն ունեցող օրէնքներուն և վերջերս հրատարակուած ծրագիրներուն օրէնսգիտական տեսակէտով քննութիւնը պատրաստուած ըլլալով, քանի մը անգամ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան, յաւելուածներ կամ յապաւումներ ըլլալու համ… Սկզբունքին վրայ համամիտ են ամէնքն, բայց այս կամ այն կէտին վրայ կարծի… տարբերութիւններ կան, որոնք վեր… խորհրդակցութեան մէջ ալ յայտնուեցա… Նկատողութեան առնելով գործին մեծ… թիւնը, հողային օրէնքներուն և անց… տարի հրատարակուած հրահանգներու… տարբերութիւնը, բնականաբար պիտի … գին տեսակէտներու զանազանութիւնն… այս պատճառաւ յայտնուած գաղափա… Նկատողութեան առնելով՝ նոր փոփո… թիւններ սահմանուած են ծրագրին … որ կատարեալ աշխատութիւն մը պ… ըլլայ, կառավարութեան և երեսփոխա… թեան աչքին առջև պատկերացնելով ընդ… ձակօրէն, թէ ի՛նչ է հայոց պահանջն այս խ… րոյն մէջ և օրէնքին որ տրամադրութեա… վրայ հիմնուելով կըլլան այս պահանջները… դէն, ինչպէս կերևայ, ներկայ նստաշրջան… մէջ հողային օրէնքը չպիտի կրնայ ներկ… յացուիլ խորհրդարանին, թէպէտ նստաշ… ջանէն շատ առաջ պատրաստ պիտի ըլ… մեր ծրագիրը։ Միւս կողմէ՝ պատրիարք… րաններուն՝ կառավարութեան հետ ունեց… գործոց նկատմամբ խորհրդակցութիւնն… տեղի կունենան հայ, յոյն, հայ-կաթո… և բուլգար անդամներու միջև։ Այս խոր… հրդակցութիւնները պաշտօնական հանգա… մանք ունին, որովհետև պատրիարքարա… ները իւրացնելով զայնս՝ պիտի ներկայա… նեն կառավարութեան։ Կրթական, զինուո… րական և առանձնաշնորհմանց խնդիրներ… մաս կը կազմեն այս խորհրդակցութեան, … նպատակ ունի ո՛չ միայն պատրիարքարա… ներուն պահանջումները դիւրացնելու, … և կառավարութեան դժուարութիւնը հար… թելու, որովհետև փոխանակ ամէն պատ… րիարքարանի կողմէ՝ միևնոյն խնդրոյն հա… մար՝ զանազան առաջարկներ ըլլալու, մի… առաջարկ միայն պիտի ներկայացուի։ Ա… մասին տեղի ունեցած խորհրդակցութիւ… բաւական յաջողած են և ի մօտոյ ներ… յացուելու ատենին պիտի հասնին։ Այ… յանձնաժողովին կանդամակցին հայոց կող… մէ դոքտ. Տաղաւարեան էֆ. և Ս. Բեաթի… պեան էֆ.։ («Բիւզանդիոն»)

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 13 ապրիլ

Թաւրիզը՝ 6 ամիս ձմրան ծանր կօշմար… իր վրա, աղաղուն ուսերի վրա անխ… տանելուց յետոյ՝ այժմ տառապում է սով… ճանկերում։ Սովի օրեր են. հաց չը կա… բացարձակապէս Թաւրիզում։ Հաց ուզողնե… րի ստուար բազմութիւնը՝ ամեն բաց… խանված հացագործների դռների առաջ՝ … ղշում է, պաղատում է, ծեծվում, թ… վում մի կտոր հաց ձեռք բերելու համա… և յաճախ ձեռնունայն վերադառնում կամ … րական անհրաժեշտ պարէնի կէսն ստանում … միայն, այն էլ ի՛նչ հաց։ Առէք մի մաս մո… խիր և հող, մի մաս գարի և ցորեն, հուն… ձէք և թխէք, և պէտք է ստանաք՝ եթէ լա… ւաշ է՝ կապտագոյն և փխրուն մի բան, եթէ… բօմբի՝ սև ցեխագոյն մի անեփ զանգուած, … որից ճաշակելու վտանգին ենթարկվողները… անխուսափելիօրէն կենթարկվեն ստամոքսի… կատարր հիւանդութեան։ Ներկայի իրակա… նութիւնը հետևանք են համարում այն բա… նի, որ շրջակայքում ճանապարհները… բաց չեն, չը նայած գիւղերում կայ առատ… հացահատիկ։ Ճիշդ է, տեղացած արտասո… վոր ձիւնի և մինչև ապրիլի 10 թափվող… անընդհատ անձրևների պատճառով հացա… հատիկ չէ ներմուծվում քաղաք, սակայ… ճիշդ է և այն, որ նահանգապետ Մուխբեր… ու-Սալթանէի սխալ գործելակերպը, ցորենի… և հացի մատակարարութեան հարցում, մեծ…

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳԻՒՂԸ ԵՒ ԹՈՔԱԽՏԸ

(Զեկուցում Ալ. Քալանթարի)

Մի տարածված կարծիք կայ հասարակութեան մէջ, թէ գիւղական ազգաբնակութիւնը ազատ է թոքախտից, թէ գիւղի առողջ օդը ինքն ըստ ինքեան մի ապահով զրահական և մեծ վահան է գիւղի անմատչելիութեան համար թոքախտի զարգացման դէմ և ուրեմն առանձին առիթ և կարևորութիւն չը կայ անհանգիստ լինել գիւղական ազգաբնակութեան մասին թոքախտի վերաբերմամբ։

Արդեօք այդպէս է։ Արդեօք հիմնաւոր է այդ կարծիքը։

Ոչ։

Դա անհիմն է բոլորովին։ Դա համատարած ամենամեծ սխալներից մէկն է հրապարակի վրա, մէկը այն վտանգաւոր մոլորութիւններից, որոնք թմրեցնում են հասարակական գիտակցութիւնը և վարագուրելով իրերի իսկական էութիւնը՝ հնարաւորութիւն տալիս չարիքին՝ հասցնելու մեծամեծ վնասներ ազգաբնակութեանը։

Ոչ. գիւղը ամենևին ազատ չէ թոքախտից և նա յաճախ տալիս է մեզ աւելի սոսկալի մահացութեան տեսարաններ, քան նոյնիսկ քաղաքը։

Վիճակագրութիւնը պարզել է, որ թոքախտից մեռնողների տոկոսը գիւղերում միայն մի փոքր աստիճանով նուազ է քաղաքում մեռնողների տոկոսից։ Իսկ այն ժամանակից, երբ քաղաքները առանձին ուշադրութիւն դարձրին իրանց առողջապահական վիճակի վրա, մաքրեցին փողոցները, շինեցին ջրանցքներ և կոյուղիներ, աւելացրին կանաչազարդ պարտէզների թիւը, սահմանեցին հսկողութիւն սպանդանոցների վրա և մտցրին ուրիշ բարեփոխութիւններ, մահացութիւնը թուլացաւ և թոքախտից մեռնողների թիւը աւելի պակասեց, քան գիւղերում եղածը։

Գիւղի դաշտերում, ճիշդ է, կայ առողջ և մաքուր օդ, բայց այդ մաքուր օդը չը կայ գիւղական բնակարանում, որտեղ անց է կացնում գիւղական ընտանիքը իր օրերը, մանաւանդ ձմեռվայ ամիսներում, երբ մարդիկ փակված են տանը։

Գիւղական կեանքն ունի այն նպաստաւոր կողմն էլ, որ գիւղացին զբաղված է ֆիզիկական աշխատանքով. և որովհետև այդ աշխատանքի մի նշանաւոր մասը կատարվում է դուրսը՝ դաշտում, անտառներում և առհասարակ բնութեան ծոցում, ուստի նա կազդուրիչ ազդեցութիւն է գործում մարդու կազմուածքի վրա։ Բայց պէտք է խոստովանել, որ կան նոյնպէս շատ դէպքեր, երբ գիւղացու ֆիզիկական աշխատանքը ոչ թէ չէ կազդուրում նրան, այլ բոլորովին ուժասպառ է անում նրան և քայքայում նրա առողջութիւնը։ Արդարև՝ գիւղական աշխատանքը անձրևային օրերում, ճահճային տեղերում, քամու և մրրիկի մէջ, վատառողջ ձորերում, բրինձի ածուներում, սառնաշաղախ ցուրտ ու բուքի մէջ յաճախ լինում է ճակատագրական. գիւղացու առողջութիւնը ստանում է զգալի հարուած, որից այլևս չէ կարողանում նա սթափվել։

Այո, գիւղական ազատ բնութեան մաքուր օդը և գիւղի տուած բարեխառն ֆիզիկական աշխատանքը շատ մեծ առաւելութիւններ են և նրանք մեծապէս նպաստում են գիւղացու առողջութեանը. բայց այդ օդի և աշխատանքի դիմաց կանգնած են բազմաթիւ բացասական հանգամանքներ, որոնք սարսափելի ճնշող ազդեցութիւն են գործում գիւղացու կազմուածքի վրա։

Եւ այդպիսով՝ գիւղական կեանքը հանդէս է գալիս մեր առաջ իր մի երկու դրական, իսկ աւելի շատ իր բացասական պայմաններով։

Այժմ հարց տուէք ձեզ թէ ի՛նչ վիճակ է սպասում գիւղում այն մարդու կազմուածքին, որի մէջ որևէ կերպ մուտք է գործել թոքախտի սաղմը։

Անկասկած, այդ սաղմը կընկճվէր, կը խեղդվէր և կը չքանար, եթէ չը գտնէր նպաստաւոր պայմաններ իր զարգացման համար։

Ամառվայ կազդուրիչ օդի և բարեխառն աշխատանքի հանգամանքներում ամեն մի այդպիսի սաղմ կոչնչանայ առանց հետք թողնելու, բայց ձմեռվայ գոմասենեակի մթնոլորտում և աննպաստ կենցաղում նա բուն կը դնի կազմուածքի մէջ և կը սկսի քայքայիչ գործունէութիւն։

Իսկ ի՛նչ են ասում գիտութիւնը, բժշկական դիտողութիւնը և փորձը։

Նրանք ասում են, որ թոքախտը բուժելի է միայն նպաստաւոր հանգամանքներում։

Այո, թոքախտը բուժելի է, երբ դուք կը տաք մարդկային կազմուածքին լաւ սնունդ, լաւ բնակարան, առողջ աշխատանք, մաքուր կենցաղ, բարոյական մխիթարութիւններ և չէք ենթարկի նրան ծայրայեղ փորձութիւնների։

Մեր գիւղը, դժբաղդաբար, այդ չէ տալիս շատ շրջաններում։

Իսկ գիւղում ապրում է մեր ժողովրդի մեծամասնութիւնը, աւելի քան չորս-հինգերորդականը ամբողջ ազգաբնակութեան։

Կանգ առնենք համառօտ կերպով գիւղական կեանքի պայմանների քննութեան վրա։

Սնունդը գիւղերում ընդհանրապէս լաւ վիճակի մէջ չէ և, որ շատ ցաւալին է, վերջին տասնամեակներում նա ոչ թէ աւելի չէ բարուքվել, այլ աւելի ևս վատթարացել է, մանաւանդ մեր լեռնային շրջաններում։

Գիւղացին շատ և շատ դէպքերում տաք կերակուր երես չէ տեսնում և բաւականանում է ցամաք հացով։ Սակայն հացն էլ, որ առաջ մեծ մասամբ լինում էր ցորենից, այժմ լեռնային տեղերում փոխվել է գարու հացի, այն էլ խառն թեփի հետ։ Եւ մի շարք գիւղական շրջաններ կան, որտեղ մենք քաղաքացիներս չէինք կարող մի կտոր հաց գտնել, որ կարելի լինէր ուտել առանց ծանրացնելու ստամոքսը, երբեմն շատ վտանգաւոր կերպով։

Միսը առհասարակ քիչ է գործածվել մեր գիւղերում, բայց այժմ աւելի ևս քիչ, քան անցեալում։ Շատ գիւղերում, ուր իւրաքանչիւր տուն պահում էր ոչխարներ, այծեր և անում էր՝ մսի պաշար մի որոշ քանակով, այժմ զրկվել է այդ անասուններից և ստիպված է բաւականանալ մսի աւելի սահմանափակ չափով, կամ բոլորովին չունենալ այդ պաշարը։

Նոյնն էլ կաթնեղէնի վերաբերութեամբ։

Ձեզանից շատերը չեն հաւատայ, եթէ ասեմ, որ գիւղերում շատ և շատ դէպքերում անկարելի է կաթ ճարել և այն էլ այնպիսի ժամանակ, երբ արօտներ կան, բայց դա փաստ է, դա մեր իրականութեան տխուր արտայայտութիւններից մէկն է։

Եւ ինչն է սոսկալի, որ այդ վատ սննդական վիճակը աւելի ևս ծանր բնաւորութիւն էր ստացել վերջին տարիները, երբ անբերրիութեան և արհաւիրքների ազդեցութեան տակ չէր ճարվում գիւղական տանը և այն փոքր ու անբաւարար սնունդը, որ նկարագրեցինք մենք։

Ասացէք, խնդրեմ, մի՞թէ այդպիսի ծանր հանգամանքներում կարող է խնամվել և կազդուրվել թոքախտով հիւանդի կազմուածքը, եթէ նա թուլացել է և խիստ կարօտ է ուժաբեր, սննդարար և դիւրամարս կերակրի։

Իսկ բնակարա՞նը։

Մեր գիւղական կենցաղի ամենախոշոր անկատարելութիւններից մէկն է այդ բնակարանի վիճակը։

Մեր գիւղերում շինվող բնակարանը չէ տալիս ոչ մէկը այն յարմարութիւններից, որոնք պահանջվում են վայելուչ կացարանից։

Արդարև՝ շինված մեծ մասամբ հողի մէջ՝ նա չունի մաքուր օդ և բաւականաչափ լոյս, իսկ չունենալով վառարաններ՝ նա մեծ մասամբ ցուրտ է և խոնաւ։

Օդը անմաքուր է, որովհետև մարդիկ և անասուններ ապրում են միասին։ Գոմի մէջ եղած կենդանիները իրանց շնչառութեամբ և արտաթորութիւններով լցնում են օդը ծանր հոտերով և շոգիով, որոնց ընտե-

ծագոյն դրդապատճառը եղաւ այսօրվայ ճախող հետեւանքի։ Կառավարական շրջաններից հաստատ հաւաստիքներ են տալիս, որ շուտով շրջապատից կը բերվի ցորեն, և 300,000-ի մօտ ազգաբնակութիւնը կազատվի վերահաս վտանգից։ Արդարև 2—3 օր է՝ սկսել են ցորենի բեռներ մուտ գործել. եթէ ներկայի դրութիւնը մի երկու շաբաթ ևս շարունակվի, ժողովրդական յեղափոխութիւնն ու սուր խառնաշփոթութիւններն անխուսափելի են։

Խստաշունչ և ձիւնաշեղջ ձմեռվան յաջորդեցին, մարտ ամսի վերջերից սկսած, անվերջ ու անսահման անձրևները՝ գիշեր ու ցերեկ։ Մեծ մասամբ հողէ հում աղիւսից և հողակոյտերից բարձրացած Թաւրիզի պարսկաճաշակ տները չէին դիմանալու ջրի ու խոնաւութեան անողոք քանդումներին։ Թափվեցին պատեր, առաստաղներ փողոցներում, արևելեան ծածուկ շուկաներում. իսկ պարսից թաղերում նոյնիսկ շատ տներ փուլ եկան։ Եղան դէպքեր, որ փլատակների տակ զոհվեցին և՛ 2—3 մարդ, և՛ երեխայ։ Թաւրիզում դեռ ևս հեղեղներ չեն եղել. բայց շրջակայքում՝ Թաւրիզ-Սալմաստ ճանապարհի վրա գտնվող Գիւնէյ գաւառակում հեղեղները խոշոր չարիքներ կատարեցին։ Գիւնէյում նախկին շահի կալուածներից Բէնիս անուն բազմամարդ գիւղը համարեա քարուքանդ եղաւ. փչացան ոչխար, սատաւար, շատ մարդիկ ու տներ. այնպէս որ վնասը հաշւում են 10—15,000 թումանի։ Ապրիլի սկզբից գարնան հոտ է բուրում. այնուամենայնիւ բաւարար ջերմութեան պակասութիւնից ծառերը տակաւին լրիւ ծաղկած չեն և բուսականութիւնը ժլատ է երեւում այն չափով, որ անասունները ապրել չեն կարողանում։ Աշնանացանների և պտուղի բերքի մասին կանխակալ է կարծիք յայտնելը։

Քանի օր առաջ Թաւրիզ հասաւ Ատրպատականի զօրքերի ընդհանուր հրամանատար Ամանուլլահ միրզան, մի բարեկիրթ երիտասարդ՝ սովորած Ֆրանսիայում. իր հետ եկել են նաև 7—8 զինուորականներ՝ դուրս եկած Թէհրանի Դար-ուլ-Ֆանունից։ Վերջիններս զօրքի ինստրուկտօրներ են և ամեն օր կատարում են զինուորական վարժութիւններ։ Նորեկ հրամանատարը լաւ տպաւորութիւն է թողնում և ձեռնարկել է նորանոր բարեկարգութիւնների։ Առաջինը պահանջում է, որ ոստիկանները (նազմիէները) հրացան չը կրեն, համարելով այդ զինուորի սեփականութիւնը։ 4—5 օր առաջ այդ առիթով վէճ ու կռիւ տեղի ունեցաւ զինուորների և ոստիկանների միջև, և հարցը դեռ մնում է անորոշ։

Հայկազուն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՔԱԽՏԻ ՄԱՍԻՆ

Ապրիլի 20-ին, «Թոքախտային օրվայ» ցերեկվայ հանդէսներից բացի, երեկոյեան քաղաքի զանազան տեղերում տեղի ունեցան դասախօսութիւններ թոքախտի (բաբակացաւ, տուբերկուլոզ) և նրանից պաշտպանվելու միջոցների մասին։

Մենք ներկայ եղանք ժողովարանում կայացած 3 դասախօսութիւններին, որոնք գրաւել էին շատ մեծ բազմութիւն, առաւելապէս աշակերտ-աշակերտուհիներից։

Առաջինը դասախօսեց Ալ. Քալանթար, որ խօսեց հայ գիւղի և թոքախտի մասին։ Դասախօսը սկսեց նախ ընդգծելով այն հանգամանքը, որ ապրիլի 20-ը իսկապէս հակաթոքախտային շարժման մի մեծ տօն է, երբ ազգաբնակութեան բոլոր խաւերի մէջ զարգանալու է գիտակցութիւն՝ միացեալ, միահամուռ ույժերով և ջանքերով վճռական կռիւ մղելու մարդկութեան այդ անեղ պատուհասի դէմ, ինչպիսին է թոքախտը, որի հունձը առանձնապէս առատ է Ռուսաստանում։

Կանգ չենք առնում Ա. Քալանթարի դասախօսութեան մանրամասնութիւնների վրա, որովհետև նա տպվում է «Մշակի» ներկայ համարում։

Երկրորդը խօսեց Գր. Վարդանեան, որ կանգ առաւ մասնաւորապէս հայ դպրոցական աշխարհի աննպաստ իրականութեան վրա, որի շնորհիւ թոքախտին զոհ են դառնում բազմաթիւ ծաղիկ հասակներ։ Դասախօսը շեշտեց հայ դպրոցի և նրա սպասաւորների դրութեան բարւոքման անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը։

Երրորդը խօսեց բժ. Մեհրաբեան, որ պարզեց թոքախտի էութիւնը բժշկական օրինակներով և լուսապատկերներով։ Բժշկական նորագոյն շրջանը եկաւ ասելու մարդկութեան, թէ թոքախտը միւս շատ վարակիչ հիւանդութիւնների նման բուժելի է, մանաւանդ երբ հիւանդութեան դէմ կռիւ է մղվում հէնց սկզբից։ Այդօրինակ դէպքերում բուժելու տեսակէտից մեծ դեր են խաղում սանատօրիաները, որոնցից մինն էլ նախագծված է բանալ Կովկասում՝ Աբասթումանում։ Թոքախտի սիմտօմներով (ընդհանուր թուլութիւն, յոգնածութիւն, հազ, քաշի պակասում, գիրութիւն) հիւանդացողը պէտք է անմիջապէս կատարէ բժշկութեան առաջադրած պահանջները, այսինքն՝ որքան կարելի է երկար ժամանակ մնայ ազատ օդում, ուժապառ չը լինի աշխատանքով, լաւ սնունդ առնէ ձուով, կաթով, մսով, լինի շարունակ արևի տակ, ապրի լուսաշատ և օդաշատ բնակարանում, խուսափի յուզմունքներից և այլն։ Քաղաքակրթված երկրներում, օրինակ՝ Անգլիայում, թոքախտի մահացութեան թիւը համարեա կիսվել է, որովհետև այնտեղ ինքը ժողովուրդը գիտակցաբար համախմբված ույժերով համաչափ կերպով մաքառում է թոքախտի դէմ, որ փախչում է գիտութեան զէնքերից, որին և դիմել ենք մենք ևս, կուլտուրայից շատ յետ մնացածներս... Պէտք է գիտենալ, որ թոքախտով հիւանդը չը պէտք է երբէք թքէ բնակարանում կամ փողոցում, քանի որ վարակը անցնում է խորխի միջոցով թէ սառը և թէ տաք եղանակին։

Լսողները երեք դասախօսներին էլ անվերջ ծափահարում էին, և բոլորն էլ թողին դահլիճը գոհ տրամադրութեամբ։

Նրանց, որոնք կը կամենան հիմնաւորապէս և բազմակողմանի ծանօթանալ թոքախտ հիւանդութեան և նրանից պաշտպանվելու միջոցների մասին, մենք խորհուրդ կը տանք ձեռք բերել թոքախտի դէմ Մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան հրատարակած հանրամատչելի բրօշիւրները, որոնք բաժանվում են ձրիաբար։

Ն.

ՄԻ ՓՈՒՆՋ՝ ԱԲԷԼԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆ ԽՄԲԻՆ

Նոր-Նախիջևանի քաղաքային թատրօնը լիքն է ծայրէ ի ծայր... Ուրախ, զուարթ երեսներ... ոգևորութիւն... բուռն ծափահարութիւններ և բաւական, անվերջ բաւական դէմքեր...

Երազ չէ դա, մի ցնորք, մի հրաշք...

Երազ։ Ոչ։ Հրաշք՝ այո...

Եւ հրաշքը կատարել է Աբէլեան-Արմէնեան խումբը...

Հեռու հայրենիքից նա բերել է իր հետ կարծես մի չնչին բան, մի կտոր, մի բուռն հող, բերել է և աննկատելի կերպով ցրել է բեմի վրա դէս ու դէն... Կարօտ այդ հողից, մենք չենք տեսնում և չենք տեսնի նրան, բայց նա այստեղ է, նա զարդարում է բեմը, մենք զգում ենք նրան և հոտոտում նրա անուշ բուրումը...

Մայրենի բարբառն է դա։ Նա քաղցր է հնչում ականջներիս և զօրեղ լարում սրտներիս բոլոր թելերը։ Ինչպէս գեղեցիկ, ինչպէս հմայիչ է այդ բարբառը։

Յիշում ես մանկութիւնդ, հայրական տունդ, մօրդ գգուանքը, համբոյրը, արտասուքը...

Լիքը թատրօնը ոգևորում է խումբը։ Ոգևորութիւնը անցնում է հասարակութեան, որ այսօր ցնցվել է թմրութիւնից, քնից, անտարբերութիւնից։

Նայում եմ չորս կողմերս և չեմ հաւատում։ Ի՜նչ գեղեցիկ, արթուն, խելօք դէմքեր... Մի՞թէ դրանք իմ առօրեայ բարեկամները, ծանօթներն են... Այո, բայց նրանք երազում են այն երազը, որ այնպէս գեղեցիկ պատմում է քանքարաւոր մեր Շիրվանզադէն Արմենուհու բերնով։ Արմենուհի՝ մի կատարեալ պօէմա, լի բանաստեղծական գոհարներով... Նրանք երազում են այն երազը, որը գերմանացի Ֆուլդը պատմում է «Ցիմարի» մէջ... Գրողների գաղափարները և մեր արտիստների քանքարը ժպտում են և ցոլում իմ բարեկամներիս երեսներին և գեղեցկացնում նրանց։ Վաղը նրանք կը դառնան իրանց առօրեայ աշխատանքին և առօրեայ կեանքին, կը լինեն նոյն նոր-նախիջևանցիներ, անտարբեր, սառնասիրտ, բայց այսօր նրանք զգում են, յուզվում, ապրում...

Յուզողը Աբէլեան-Արմէնեան խումբն է, մի խումբ, որ պատիւ է բերում մեզ՝ հայերիս...

Մենք լալկան գանգատվողներ ենք և կարծում ենք ի զուր, որ Ադամեանի մահից յետոյ մենք ունենք միայն մի տաղանդ՝ Սիրանոյշ։

Ադամեանը և Սիրանոյշը եզական երեւոյթներ են և մեծ տաղանդներ։

Բայց ո՞ւր է այն կոյրը և ո՞ւր է այն խուլը, որ չը ճանաչէր տ. Փուրեան-Արմէնեանին և պ. պ. Աբէլեանին և Արմէնեանին։ Այդ երեքը վառվռուն աստղերն են մեր հայ բեմի, և կասեմ հպարտութեամբ, որ նրանք կը լինէին զարդ և ռուսաց բեմին և եւրօպացիների բեմերին... Նրանք իսկական տաղանդներ են, արժանի՝ մեր յարգանքի, սիրոյ և գնահատութեան։ Եւ իմ խորին զգացմանց այդ յարգանքի, սիրոյ և գնահատութեան քանի մի տողերս նուիրում եմ Աբէլեան-Արմէնեան խմբին, իբրև մի փունջ, բոլոր խմբին, որովհետև և միւս արտիստները՝ Զաբէլ, Անահիտ, Ժամին, Գուլազեան, Ալիխանեան, Աւետեան, Ղազարեան, Միրզոյեան և Մնացեանները՝ շնորհքով աջակցում են լիակատար անսամբլին և կազմում են խումբ գեղեցիկ և քանքարաւոր։ Իսկ պ. Շահխաթունին մօտենում է Աբէլեանին և Արմէնեանին և շուտով նրանց հաւասար կը լինի։

Ծաղիկները, որքան էլ գեղեցիկ լինեն և անուշահոտ, թառամում են, փչանում, չորանում։

Իմ փունջը գեղեցիկ չէ և ոչ անուշահոտ, բայց նա չի թառամի, չի փչանայ, չի չորանայ։ Թող ուրեմն այս փունջը ներշնչէ Աբէլեան-Արմէնեան խմբին ամուր հաւատ, որ մենք գիտենք ճանաչել, գնահատել նրա աշխատանքը, ծառայութիւնը հայ բեմին մատուցած, և թող այդ խումբը միշտ բերէ իր հետ այդ դիւթական կարծես մի չնչին բանը, մի կտոր, մի բուռ, հայ հող, և ցանէ բեմի վրա, որ մենք երազենք գեղեցիկ երազներ և փոքր առ փոքր սթափվենք մեր թմրութիւնից, քնից և անտարբերութիւնից...

Ինչպէս գեղեցիկ, ինչպէս հմայիչ է մայրենի բարբառը...

Գր. Ջալլուշեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Գանգատ աչառու քննութեան դէմ

Գորի, 19 ապրիլի

«Մշակի» № 67-ում Գորուց գրված թղթակցութիւնից ընթերցողներին արդէն յայտնի է, որ կոնսիստորիայի անդամ Զարդիղեան քահանան եկել էր տեղս քննիչի պաշտօնով։ Հայր քննիչը, ի միջի այլոց, քննեց և տեղիս քահանաների և ծխականների միջև ծագած վէճերը։

Հայ հասարակութիւնը, որ սպասում էր տէր-հօր անաչառ քննութեանը, դժբաղդաբար խաբվեց իր յոյսերի մէջ, որովհետև քննութիւնը կատարվեց միակողմանի և անարդար. և այդպէս էլ պէտք էր սպասել, քանի որ քննիչը եկել էր և ապրում էր այն քահանայի տանը, որի հետ ծխականները վէճ ունէին։ Հայ հասարակութիւնը շատ վրդովվեց տէր-հօր այդպիսի մի անտակտ վարմունքից, և յուզմունքը այնքան ուժեղացաւ, որ ամսիս 12-ին մի ծխական հոգաբարձու, երկու երէցփոխներ և մի պատուաւոր քաղաքացի գնացին էջմիածին՝ տեղակալի մօտ՝ Գորու հայ հասարակութեան անհանդուրժելի դրութիւնը նկարագրելու և խնդրելու, որ ուղարկէ տեղս գործերը քննելու համար մի անաչառ քննիչ։ Ինչպէս տեղեկացանք տեղակալը գնացած մարդկանց սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տալուց և մանրամասնաբար հարցուփորձ անելուց յետոյ խոստացել է շուտով ուղարկել Գորի մի անաչառ քննիչ։

Ամսիս 16-ին հայոց դպրոցում կայացաւ Գորու շրջանի հայոց դպրոցների ուսուցիչ-ուսուցչուհիների ընդհանուր ժողով։ Ժողովը խորհրդակցութիւն ունեցաւ դպրոցական մի քանի կարևոր հարցերի մասին, ի միջի այլոց 1) քննվեց հայ եկեղեցական դպրոցների ուսումնական ծրագիրը, 2) հիմնվեց Կովկասի Ուսուցչական Միութեան տեղական ճիւղը և 3) միաձայն որոշվեց յունիսի 5-ին կատարել Գորում Գրիգոր Խիթարեանի մանկավարժական գործունէութեան 30-ամեայ յոբելեանը։

Մ. Մարութեան

Նահանգապետ Նովիցկիի մահը

Սիմֆերոպոլ, 15 ապրիլի

Ամսիս 9-ին, ժամը ցերեկվայ 2-ից 20 րոպէ անց, սրտի կաթուածից մեռաւ Տաւրիկեան նահանգի նահանգապետ իսկական գաղտնի խորհրդական՝ Վ. Վ. Նովիցկին։ Հանգուցեալը Խերսոնի ազնուականներից էր, ծնված էր 1863 թ. փետրվարի 14-ին։ Ուսումը վերջացրել էր Պետերբուրգի համալսարանի իրաւաբանական բաժնում 1886 թ.։ Զանազան պաշտօններ վարելուց յետոյ՝ 1902 թ. նշանակվում է Սիմֆերոպոլի նահանգական դատարանի պրօկուրոր, իսկ 1905 թ. նոյեմբերի 11-ին նշանակվում է՝ նոյն պաշտօնով Օդեսսայի նահանգական դատարանում, որից յետոյ՝ 1906 թ. Բարձրագոյն հրամանով նշանակվում է Տաւրիկեան նահանգի կառավարիչ։

Վ. Վ. Նովիցկիի այսպիսի վաղաժամ և անսպասելի մահը շատ տխուր տպաւորութիւն գործեց Սիմֆերոպոլի ազգաբնակութեան վրա։ Դեռ երիտասարդ էր հանգուցեալը, մօտ 48 տարեկան՝ գործելու լի եռանդով։ Նա, իր եռանդուն, մարդասէր և հոգատար գործունէութեամբ, գրաւել էր անխտիր բոլոր ազգութիւնների անկեղծ սէրը և համակրանքը։

Հանգուցեալը ամենայն աչալրջութեամբ հետևում էր նահանգի ազգաբնակութեան կարիքներին. մանաւանդ նա աւելի յայտնի եղաւ իր մարդասէր գործունէութեամբ, երբ ահարկու խօլերան մուտք գործեց և Տաւրիկեան նահանգը, և լաւ հունձ էլ կունենար, օգտվելով ժողովրդի տգիտութիւնից, եթէ չը լինէր ժրաջան նահանգապետը, որը ամեն կերպ աշխատեց հիւանդութիւնը իր սաղմի մէջ սպանել։

Վ. Վ. Նովիցկին արհամարհելով իր հանգիստը, անձամբ շրջում էր քաղաքից-քաղաք, գիւղից-գիւղ և իր հրահանգիչ խրատներով և խիստ կարգադրութիւններով՝ սիրտ և ույժ էր տալիս ժողովրդին կռւելու հիւանդութեան դէմ։

Մի խօսքով նրա գործելակերպն էր «Не въ силѣ Богъ, а въ правдѣ», մի սկզբունք, որը դժբաղդաբար մեզանում շատ քչերն են իւրացրել։

Տեղիս հայ համայնքը ևս անմասն չը մնաց, այլ շտապեց իր վերջին պարտքը և խորին յարգանքները տալու իր սիրելի նահանգապետին՝ դնելով վաղաթառամ դիակի վրա մի գեղեցիկ պսակ։

Իսկ ամսիս 11-ին, թեմական առաջնորդի թոյլտուութեամբ և ժողովրդի հոծ բազմութեան ներկայութեամբ, տեղիս հայոց եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալ Նովիցկիի համար ծխատէր Նալբանդեան քահանան՝ գովաբանելով հանգուցեալի մարդասէր գործունէութիւնը։

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը $9^1/_2$-ին, նահանգապետի բնակարանից՝ ձեռքերի վրա դուրս հանեցին հանգուցեալի մարմինը և դրին դիակառքի վրա, որը ծածկված էր անհամար պսակներով, որոնք գրված էին զանազան քաղաքների և հաստատութիւնների պատգամաւորների կողմից (պսակների թիւը 105 է եղել)։

Հանգուցեալի բնակարանից սկսած մինչև կայարանը՝ շղթայ էին կապել Լիտովեան գնդի զինուորները և ձիաւոր զօրքը։ Առաջից գնում էին տեղիս բոլոր ուսումնարանների աշակերտ-աշակերտուհիները. իսկ ականատես և տխուր էր ժողովրդի ծով բազմութիւնը։ Մինչև երկաթուղու կայարանը շատ լաւ կարգ էին պահում։ Հանգուցեալի մարմինը ճանապարհ դրին դէպի Չերնիգովեան նահանգում գտնված իր կալուածքը՝ Շօֆինովկա։ Շատ տխուր տըպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրա, երբ զինուորական նուագախումբը մելամաղձոտ նուագեց վերջին հրաժեշտի «Коль славенъ»-ը, որի ակորդների հետ դանդաղ կերպով հեռացաւ սգատար գնացքը։

Սիմ. Գրիգեան

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ-ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Հին-Նախիջևան, 18 ապրիլի

Արմաւիրում ապրող նախիջևանցի Յարութիւն Բարսեղեան Յարութիւնեանը կտակել է Արմաւիրում իր 200,000 րուբլիանոց կալուածքը՝ գիւղատնտեսական-տեխնիկական դպրոց բանալու Նախիջևանում։

Պարոն Յարութիւնեանը, անձամբ ժամանելով Նախիջևան, բանակցութիւն է վարում ժողովրդի հետ՝ հիմնարկված տեսնելու իր կենդանութեան ժամանակ այդ փրկաբար հաստատութիւնը։

Կտակի մանրամասնութիւնները կը հաղորդեմ հետևեալ պօստով։

Գէորգ (Եղիշէ) Մուրադեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի նախաձեռնութեամբ, Կովկասի Փոխարքան թոյլատրեց ամեն տարի, ապրիլի 20-ին հանգանակութիւն անել կովկասեան կրթական հաստատութիւնների աշակերտ-աշակերտուհիների մէջ այն անձեռնմխելի ֆոնդի համար, որի տոկոսիքով յատկապէս թոքախտով հիւանդ աշակերտներ են պահվելու Աբասթումանի սանատօրիայում։

◆ Յայտնի էր, որ կովկ. ուսումն. շրջա-

լացել են գիւղացիները, բայց որոնք շշմեցնում են ամեն մի թարմ մարդու, որ առաջին անգամ է ծանօթանում գոմի մթնոլորտի հետ։

Եթէ գոմի մէջ կատարվում լինէր կանօնաւոր և յաճախ օդափոխութիւն, դեռ կարելի կը լինէր մի որոշ աստիճան հաշտվել նրա հետ, բայց բանը նրանումն է, որ օդափոխութիւնը ամենևին չէ մտնում գեղջուկի հաշիւների մէջ, որովհետև օդափոխութեամբ կը ցրտի գոմի օդը, իսկ գիւղացին թանկ է գնահատում կենդանիների տուած տաքութիւնը թէ անասունների և թէ նրանց հետ ապրող մարդկանց համար։ Եւ գիւղացին դեռ բաւական չէ այն տաքութիւնից էլ, որ կենդանիները նրան տալիս են։ Ընդհանրապէս բնակարանը ցուրտ է ձմեռը և գիւղացին տաք է հագնված լինում նոյնիսկ տանը։

Մեր գիւղական բնակարաններում չը կան լուսամուտներ և լոյսը մտնում է մի փոքր չափով երդիկից։ Այդ լոյսը շատ քիչ է և անբաւարար, մանաւանդ երբ օրը ամպամած է և մառախլապատ։ Իսկ ձմեռը յաճախ այդպէս է լինում երկինքը։

Երբ սրբված, աւլված չէ գիւղական տունը, դա շատ անախորժ տպաւորութիւն է թողնում մարդի վրա. բայց աւելի ծանր զգացմունք է տիրում նոյն մարդուն, երբ նա ականատես է, թէ ինչպէս սրբել-աւլելուց բարձրացած խեղդուկ փոշին ամբողջ ժամ մնում է օդում և յետոյ նստում իրերի վրա հաստ շերտով։ Եւ ահա այդպիսի օդը մտնում է ամեն օր մարդկանց թոքերի մէջ։

Գիւղական բնակարանների մեծագոյն պակասութիւններից մէկն էլ նրանց խոնաւութիւնն է։ Գիւղացիները շատ տեղերում այնքան ընտելացել են խոնաւութեան, որ յաճախ չեն համարում նրան իբրև էական պակասութիւն և գանգատվում են, երբ խոնաւութիւնն արդէն չափազանց սաստիկ է և սուր կերպով զգալի։

Ունենալով անառողջ բնակարաններ՝ շատ դժուար է գիւղական հիւանդի համար բժշկութիւն գտնել իր սեփական տանը, որի աննպաստ պայմանները ամեն րոպէ աւելացնում են վնասակար ազդեցութիւնների ծանրութիւնը թուլացած կազմուածքի վրա։ Եւ մինչև չը բարւոքվեն բնակարանային պայմանները, անշուշտ, շատ դժուար պէտք է ընթանայ հիւանդի կազդուրման գործողութիւնը։

Եթէ քննելու լինենք կենցաղական միւս պայմանները, մենք կը տեսնենք, որ նորից մեծագոյն մասը չափազանց աննպաստ է մարդկային առողջութեան համար։ Արդարև ուշադրութեան առէք մաքրութեան խնդիրը մեր գիւղերում։ Եթէ մեր տեսութիւնից դուրս գցենք մի քանի խոշոր գիւղեր կամ աւաններ, որտեղ մարդիկ սովոր են մաքրութեան,—ինչպէս են՝ օրինակ՝ Ագուլիսը, Աշտարակը, Ղարաքիլիսան, Ջալալօղլին, Ցղնան և մի քանի ուրիշներ,—այն մնացած հազարաւոր գիւղերում մեծ ոճիրներ են գործվում մաքրութեան պահանջների դէմ։ Մեր գիւղերը չը գիտեն, թէ ինչ է բաղանիք, մինչդեռ Ռուսաստանի խորքերում նա մշտական և կանօնաւոր պահանջ է շինականի համար։ Ճերմակեղէնը շատ ուշ-ուշ է փոխվում և, որքան էլ անախորժ լինի, պէտք է այնուամենայնիւ խոստովանել, որ միջատները մշտական կենակիցներն են մեր գիւղացիութեան։ Եւ բնորոշ է մեր ժամանակակիցների համար, որ գիւղերում կարծում են, թէ մարմնի միջատները մշտնջենաւոր են գիւղերի համար և դժուար թէ երբևիցէ նրանք անհետանան մեր գիւղական տներից։ Սոսկալի իրականութիւն։

Գիւղական մարդիկ երբէք չեն մտածում հիւանդութիւնների վարակիչ լինելու մասին։ Հիւանդի հետ շփվում են ամենասերտ կերպով, առանց վախենալու վարակումից, հիւանդի շորերը առանց յատուկ լուացման ենթարկելու բաժանում են շրջապատողներին։ Թոքախտաւորի թքածը մնում է գիւղական տան մէջ և չորանալով ու փոշիանալով մտնում է մարդկանց թոքերի մէջ նոր աւերումներ անելու։

Այն տեղերում, ուր տարածված են մալարիայի կամ ջերմախտի նման հիւանդութիւններ և մարդկանց կազմուածքը արդէն զգալի կերպով թուլացել է հիւանդութիւնից, նա շատ շուտ ընկճվում է թոքախտի նման քայքայիչ մի հիւանդութիւնից։

Նոյնպէս շուտ է ընկճվում և պանդխտութեան գնացած այն գիւղացիների կազմուածքը, որոնք ենթարկվել են գործարանների կամ ծանր աշխատանքների և վնասակար կամ ուրիշ զանազան հիւանդութիւնների մաշող ազդեցութիւններին։

Գիւղի մարդիկ ուշք չեն դարձնում այն բանի վրա, որ կենդանիների հիւանդութիւնների մի մասն էլ փոխանցվում է մարդկանց, և՝ օրինակ՝ գործ են ածում թոքախտաւոր կովի կաթը կամ նրա սերուցքը՝ առանց նրանց եփ տալու։

Եթէ աւելացնենք այդ բոլորի վրա, որ առհասարակ անմխիթարական վիճակի մէջ է բժշկական օգնութեան գործը գիւղերում և ուրեմն հնարաւորութիւն չը կայ հիւանդութիւնների դէմ մաքառում սկսել հէնց նրանց սաղմնային զարգացման նախնական աստիճանում, ապա մենք կը տեսնենք, որ մեր գիւղական կեանքի պայմանները ողբերգական դրութիւն են ստեղծում այն դժբաղդների համար, որոնց թոքերի մէջ ընկել է թոքախտի սաղմը։

Ժամանակն է, որ բժիշկներից բաղկացած մի մասնագիտական արշաւանք կամ էկսպեդիցիա քննութեան առնի մեր գիւղական կեանքի առողջապահական պայմանները և պարզի թոքերի տկարութիւնների աստիճանը մեր գիւղերում։

Այդպիսի մի էկսպեդիցիա կամ արշաւանք հերթական պահանջներից մէկն է՝ լաւագոյն կերպով կազմակերպելու հակաթոքախտային մաքառման գործը մեր երկրում։

Մեր բացատրութիւններից յետոյ պարզ է, որ մինչև չը բարեփոխվեն մեր գիւղերի տնտեսական պայմանները, մինչև չը բարւոքվի ժողովրդի սնունդը, չապահովվի ջրի մաքրութիւնը, չը վերաշինվի նրա բնակարանը, չը մաքրվի օդը, հագուստը, մարդկանց մարմինը գիւղական իրականութեան մէջ, մինչ այդ՝ ոչ միայն թոքախտաւոր մարդը չէ կարող յուսալ բժշկվելու իր տանը, այլ և առողջը կը գտնվի հիւանդանալու և թոքախտ ստանալու մշտական սպառնալիքի տակ։

Եւ ահա մենք տեսնում ենք, որ դա մեծ կուլտուրական, հասարակական ընդհանրային և պետական գործունէութեան կարօտ մի կազմակերպութեան խնդիր է։

Առողջապահութիւնը պէտք է ճանաչվի իբրև մի անհրաժեշտ դասական առարկայ մեր մանկավարժների պատրաստութեան համար, որպէս զի գիւղական իւրաքանչիւր ուսուցիչ կարող լինի հնար եղածին չափ նպաստել առողջապահութեան խելացի խըրատների և ցուցումների տարածմանը ազգաբնակութեան լայն խաւերում։

Նոյն նպատակին ծառայելու կոչված են գրքոյկներ, թերթեր և պարբերական մամուլի յօդուածներ՝ նուիրված հակաթոքախտային քարոզներին։

Ահա, յարգելի տիկիններ և պարոններ, ինչպէս տեսնում էք այս բոլորից, անմխիթարական է իրերի վիճակը մեր երկրում և նրան բարւոքելու համար անհրաժեշտ են լուրջ միջոցներ, հիմնված մեր ամենի միահամուռ գործակցութեան վրա՝ մաքառելու ընդհանուր ջանքերով մեր ժողովրդին մաշող մեծ աղէտի դէմ։

Այսօրվայ օրը թող ոգևորի մեզ բոլորիս՝ ուժեղացնելու հակաթոքախտային շարժումը, որ սկսվել է մեզանում, և թող ապրիլի 20-ը իր գարնանային քնքոյշ սպիտակ ծաղիկներով յիշեցնի մեզ, որ մեր վրա բարոյական սրբազան մի պարտաւորութիւն է դրված փրկելու մեր ժողովրդի ծաղիկ մարդկանց կեանքը թոքախտի ճիրաններից։

Ողջոյն հակաթոքախտային շարժման։ Ցանկանք նրան ընդարձակ և ուժեղ կազմակերպութիւն։

...նի հոգաբարձու Ռուդոլֆի նախաձեռնութեամբ խորհրդակցութիւններ էին տեղի ունենում մասնագէտների մասնակցութեամբ այն մասին, թէ ինչ միջոցներով կարելի է կաթնատնտեսութիւնը տարածել ժողովրդական տարրական դպրոցի միջոցով։ Խորհրդակցութիւնները կատարվում էին Ալ. Քալանթարի նախագահութեամբ առաւօտ և երեկոյ։ Վերջ ի վերջոյ խորհրդակցութիւնները յանգեցին հետևեալ ցանկութիւններին. 1) Ցանկալի է աւելի լուրջ հիմքերի վրա դնել կաթնատնտեսութիւնը և կենդանատնտեսութիւնը թէ տեսական և թէ գործնական մաքով տարրական դպրոցներում, գործին մասնակից անել տալով պատրաստված ույժեր և աւելացնելով մի տարով դպրոցական պարապմունքները երկդասեան տարրական ուսումնարաններում. 2) ցանկալի է Անդրկովկասի մի քանի կէտերում հիմնել կենդանատնտեսութեան և կաթնատնտեսութեան յատուկ ֆէրմաներ. 3) անհրաժեշտ է տարրական դպրոցներին հայթայթել գիւղատնտեսութեան այդ ճիւղերին վերաբերեալ ինվենտարներ, ուսումնարանական պարագաներ և գրադարան. 4) ցանկալի է, որ դպրոցական ուսուցիչները ընթերցանութիւններ և զրոյցներ կազմակերպեն հասակաւոր ազգաբնակութեան համար։

◆ Ապրիլի 24-ին նշանակված է Թիֆլիսի առևտրական բանկի բաժնետէրերի ընդհանուր ժողովը։ Այս տարի իւրաքանչիւր 200 ր. ակցիայից տրվում է 23 ր. 10 կ. դիվիդենտ։

◆ Ի նկատի ունենալով, որ Մուխրանեան կամուրջի բացման հանդէսին մեծ բազմութիւն է լինելու, Թիֆլիսի ոստիկանապետը յայտարարում է, որ հանդէսին կիրակի, ապրիլի 24-ին, կը թոյլատրվեն միայն նրանք, որոնք կունենան առանձին հրաւիրագրեր քաղաքագլխի կողմից։

◆ Այս տարի Ղարայազի դաշտերում բամբակ են ցանել 200 դեսեատին տարածութեամբ աւելի քան անցեալ տարի։ Բամբակ ցանած ամբողջ տարածութիւնը ներկայումս կազմում է 1500 դեսեատին։

◆ Ներկայումս Անդրկովկասում եղջիւրաւոր անասունների ժանտախտ գոյութիւն ունի 7 կէտերում՝ Նոր-Բայազետի, Երևանի, Ղազախի և Թիֆլիսի գաւառներում։

◆ Հանգուցեալ Նատալիա Շիոյեանի կըտակած գումարով Թիֆլիսում նոր տիպի երկրորդ արհեստաւորաց դպրոց բանալու հարցը մօտիկ ապագայում կը ստանայ դրական լուծում։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սպանդանոցի կառավարիչ անասնաբոյժ Լանգը քաղաքային վարչութեանը առաջարկում է ուղարկել իրան արտասահման ծանօթանալու կատարելագործուած սպանդանոցների հետ։

◆ Ապրիլի 20-ին, գիշերվայ ժամը 1-ին «Ցիրկ-Սպորտի» առաջ լսվեց կրակման ձայն ատրճանակից։ Կառապաններից մէկը քշելով արագ կերպով կառքը, տակովն է արել մի երեխայի, և երբ ոստիկաններից մէկը հրամայել է կառքը կանգնեցնել, կառապանը ուշադրութիւն չէ դարձրել, որի հետևանքով և ոստիկանը կրակել է ատրճանակից, որից յետոյ կառապանը կառքը կանգնեցրել է։ Ծանրապէս վիրաւորուած երեխան ուղարկվել է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

◆ Վլասա Մգվլաձէն, որը Բաթումի բանտում էր բանտարկված, Փոխարքայի կարգադրութեամբ աքսորվում է Րօստով 5 տարի ժամանակով։

◆ Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեան խորհուրդը որոշել է հրատարակել վրացերէն-ֆրանսերէն-ռուսերէն բառարան։ Նոյն ընկերութեան խորհուրդը հրատարակել է վրաց կին գրող Եկատերինա Գաբաշվիլիի գրուածքների ժողովածուն, վերջինիս գրական գործունէութեան 40-ամեակի յոբելեանի առիթով։

◆ Վրաց գիմնազիայի 8-րդ դասարանի աշակերտների քննութիւնները արդէն սկսվել են։ Քննվելու են այս տարի 36 աշակերտ։

◆ Ամսիս 21-ին Թիֆլիս վերադարձաւ դերասան Սևումեանը, որը, ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի մեկնել էր Պետերբուրգ և Մոսկվա դերասանական արուեստի մէջ կատարելագործվելու և րէժիսեօրութիւնն ուսումնասիրելու համար։

◆ Վրիպակ. — «Մշակի» երէկվայ № 81-ում սպրդել է մի սխալ։ Թաւրիզի դէպքին վերաբերող Յար. Գասպարեանի խմբագրութեանը ուղղած նամակի մէջ ասված է՝ «...հայ չարամիտների ձեռքով անարգված փորձին...», պէտք կարդալ՝ «...անարգված գործչին»... և այլն։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Վաղարշապատ, 17 ապրիլի

Երէկ երեկոյեան Երևանից եկած՝ Օգտակար Գիտելիքներ Տարածող Ընկերութեան դրամատիկական սեկցիան, ճեմարանի դահլիճում, խաղաց Շիրվանզադէի «Պատւի համար» 4 գործ. դրաման յօգուտ Վաղարշապատի օրիորդաց ծխական դպրոցի։

Վաղարշապատի օրիորդաց դպրոցի աւագ ուսուցչուհի տիկին Էլէօնորա Մուշե-դեանցը, աչքի առաջ ունենալով նոյն դըպրոցի նիւթական նախանձելի վիճակը ամեն ջանք ու ճիգ գործ էր դրել վերոյիշեալ ներկայացումը գլուխ բերելու։ Ինչպէս իմացանք, նոյն դպրոցի բնագիտական կաբինէտը ողորմելի դրութեան մէջ է գտնվում. հէնց այդ պատճառով աւագ ուսուցչուհու ցանկութիւնն է, որ դիմի հոգաբարձութեան, որ, այդ ներկայացումից մընացվի զուտ արդիւնքը, եթէ հնար է, յատկացնել այդ նպատակով, որովհետև դա անհրաժեշտ է աշակերտուհիների համար։

Ներկայացումը բաւական մեծ թւով հանդիսականներ էր գրաւել։ Դերակատարները համարեա թէ բոլորն էլ աջող տարան իրանց դերերը և արժանացան հասարակութեան բուռն ծափահարութեան, մանաւանդ օրիորդ Տէր-Գրիգորեանը և Դաւիթ-խանը, որոնք իսկապէս ըմբռնել էին և մտել իրանց դերի մէջ։

Դրաման գործեց հանդիսականների վրա ուժեղ տպաւորութիւն, որոնք և ցրվեցին գոհ տրամադրութեան տակ։ Կարգապահութիւնը վերին աստիճանի թոյլ էր. դրանից էլ օգտվելով՝ հասարակութիւնից շատերը իրանց տեղերը թողած՝ առաջ էին անցնում ու բաց աթոռները գրաւում, իրանցը թողնելով ուրիշների. և այդպէս՝ այդ տեսակ անձնաւորութիւններից ով որտեղ ազատ տեղ էր գտնում, այնտեղ էլ նստում էր։

Վահան ք. Աղազադեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 15 ապրիլի

Լսում եմ, որ Յովհաննէս Մալխասեանը արդէն սկսել է մի «Ընթերցարան» տպագրել, չը գիտեմ արդեօք իր կազմած, իմ խմբագրած, թէ այս երկուսից՝ մի շիլափլաւ։ Ես ի հարկէ արգելք չեմ կարող դնել, որ նա այսպէս կամ այնպէս վարվի։ Բայց պարտք եմ համարում կանխաւ յայտարարել, որ ես ամենայն պատասխանատուութիւնից ազատ եմ համարում իմ անձը։ Թող միայն ինքը, Յովհ. Մալխասեանը վայելէ «Ընթերցարանի» վիճակվելիք բոլոր գովեստներն ու պարսաւները։

Օգուտ եմ քաղում դէպքից, որ մի մեղայական ևս յայտնեմ։ Մալխասեանին վերաբերեալ իմ առաջին մեղադրական նամակը խիստ եմ գրել։ Իրողութիւնները, ինչպէս որ պատմել եմ, ճիշդ եղելութիւններ են, և ուրեմն այդ մասում ոչինչ չեմ պակասեցնի։ Այնուհետև ես պէտք է թողնէի, որ ընթերցողը ինքը գնահատէր այն իրողութիւնների բուն արժէքները։ Բայց ես շտապեցի և այն բոլորը դասեցի «Թալանի», «խաչագողութեան» և այլոց կարգում։ Այս բառերը յետ եմ առնում։

Սեդրաք Մանդինեան

ՄԻ ՀԱՄԵՍՏ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Մարդ մի առանձին հաճութեամբ է կարդում, այժմեան լրագրութեան մէջ, մեր մատաղ սերնդի խոպան անդաստանում բարի ու առաքինին սերմանող՝ մտքի չարքաշ մշակ հայ ուսուցչների յոբելեանական լուրերն ու յօդուածները, նոյնպէս և հայ հեղինակներինը։ Երկուսն էլ, իրանց արհեստով, իրանց գաղափարի բարձրութեամբ, միշտ յղկվում, յղկում են մեր մտքի խոպան անդաստանում, մեր խաւար միջնոլորտում տարածելով լոյս, գիտութիւն, իսկ նրանց վաստակը—«հարսանիքի համար մաղով ջուր կրել...»։

Հայ ժողովուրդը, սկզբից մինչև մեր օրերը միշտ յարգանքով է վերաբերվել դէպի գրել-կարդալ սովորեցնող, սև սպիտակից ջոկել տուող, մօնթեր պահող խալիֆաներից մինչև գիտնականը, բայց վարժատրի՝ նա չէ տեսել, սովորել։ Ի՞նչ բարոյական արժէք ունեն յոբելեանները՝ նա չը գիտէ։ Նրան պէտք է օրինակ տալ, սովորեցնել, և այդ սովորեցնողները պէտք լինի գիւղերում հայ ուսուցչութիւնը՝ միացած տեղական ինտելիգենցիայի հետ, որպէսզի ժողովուրդն էլ օրինակ առնի։

Աւելի չարքաշ է գիւղական ուսուցչի կեանքը, մանաւանդ եթէ նա լուրջ գիտակցում է իր պարտականութիւնը և հետաքրքրվում դրսի ժողովրդի կեանքով, նրա հետ խորում, նրա հետ ուրախանում...

Մի մասնաւոր նամակից իմանում ենք, որ Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութեան դպրոցի հոգաբարձութեան մէջ միտք է ծագել առաջիկայ մայիս ամսին տօնելու մի համեստ ուսուցչի՝ պ. Արշակ Թադէոսեանի 25-ամեայ ուսուցչութեան յոբելեանը։ Նա չորս տարի է ուսուցչութեան պաշտօն է վարում այդ դպրոցում։ Ա. Թադէոսեանը 1890 թւականներից երկու տարի եղել է աւ.-ուսուցիչ Մեղրիի դպրոցում։ Նա բարեխիղճ, օրինակելի ուսուցիչ էր և ունէր ղեկավարելու տակտիկա։ Նա մեծ վարկ ունէր՝ թէ աշակերտութեան, թէ հասարակութեան մէջ և անխտիր յարգանք էր վայելում բոլորից։ Նա շատ լաւ ճանաչում էր ժողովրդին, նրա հոգեբանութիւնը և նրա հետ վարվելու ձևը։ Նա ոչ ժողովրդին երես տալ գիտէր և ոչ էլ արհամարհել։ Նրան ասում էին «ճկաի խօսող» «պատիկ է, բայց չատիկ է», «շահի մօտ խոզի միս ուտող»։ և այդ բոլորից յետոյ մինչև օրս էլ ամէն մի մեղրեցի յիշում է իր «Արշակ վարժապետին»։

Նա Մեղրի գալով, մեծամիտների պէս, չարհամարհեց մինչև այդ՝ արված, եղած, այլ ինքն էլ, միանալով տեղական գիտակցող երիտասարդութեան, աւելի զարկ տուեց նրանց, առանց ականջ դնելու սպիտակամիրուքների բարբաջանքներին և տարիքով երիտասարդ, արտաքինով ինտելիգենտների գրախօսութիւններին։ Նրա օրով էլ շարունակվեցին դպրոցական հանդէսներ, ծնողական ժողովներ, ներկայացումներ, գրականական երեկոներ և գիւղի բարենորոգչական խորհուրդներ և այլն։ Նա Մեղրի գալով տեսաւ գիւղի ջերմապահութեան ընկած դրութիւնը և ժողովրդի անհասկացողութիւնը, որ սա բոժոժի լաւ վատ գալը վերագրում էր բաղդին, «ռուզոյին»։ Մինչև այդ՝ ամէն մի մեղրեցի իրան լաւ ջերմապահ էր համարում. մեցումը, խակական մոգով, շատ թոյլ էր. իսկ սերմերը մատակարարում էին զանազան էֆէնդիներ, մէշհդիներ։ Այդ ժամանակ Թադէոսեանի եղբայրը Վերին-Ագուլիսում ջերմի սերմ էր պատրաստում, որին ընկեր էր և պ. Արշակը։ Նրանց պատրաստած սերմը Մեղրիում հէնց սկզբից լաւ արդիւնք տուեց։ Եւ որպէսզի մէջտեղից վերացվին թիւրիմացութիւնները և մրցում առաջանայ, գիւղի հարկաւոր սերմը, 20—25 ֆունտ, ժողովրդի ներկայութեամբ, բոլորը խառնելով նրանից վերցնում էին 6 մասը, ուղարկում Թիֆլիսի ջերմապահական կայարանը՝ քննելու. իսկ մնացեալ սերմը, մի քանի քսակների մէջ ածելով՝ տանուտէրի կնիքով կնքում, պահում։ Ինչ խօսք՝ կայարանից վկայում էին, որ առանց պէբրին է, և ժամանակին կրկին բոլոր սերմը խառնելով բաժանվում էր բոլոր վաղօրօք ստորագրողներին։ Տարով ընդհանուր մրցում առաջացաւ, և 12—15 ֆունտ բերքով գոհ մեղրեցին սկսեց հասցնել 20—25 ֆունտ մախալից։ Եւ այդ բոլորը՝ շնորհիւ «Արշակ վարժապետի»։

տօնել այդպիսի մի տօկուն, չարքաշ, համեստ ուսուցչի 25-ամեայ ուսուցչական յոբելեանը կը նշանակէ գիտակցելով յարգել արժանաւորին, նրա վաստակը գնահատել, բարոյական խրախուսանք առաջացնելով ստուարացնել մեր հայ ուսուցչների շարքը՝ իրանց կոչումը գիտակցող ուսուցիչներով, այդ «հարսանիքի համար մաղով ջուր կրողների» թւում։

Մենք ևս ողջունում ենք Բ. Հ. Մարդ. Ընկ. հոգաբարձութեան այդ քայլը, որ նա կարողացել է և գիտէ գնահատելու խրախուսել արժանաւոր մշակին, նոյնպիսին է Արշակ Թադէոսեանը, ժողովրդի «Արշակ վարժապետը»։

Եփրեմ Վարդանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Թիւրքիայի նոր կուսակցութեան ծրագիրը աչքի է ընկնում իր ռէակցիոն բնաւորութեամբ։ Նրա մէջ առանձնապէս շեշտված է թէ՝ «անհրաժեշտ է ժողովուրդը կրթել ազգայնական ոգով»։

◆ Սալոնիկի և Կոսովայի վիլայէթում բուլգար ազգաբնակութեան մէջ սկսվել է յուզմունք Թիւրքիայի դէմ։ Իշխանութիւններին կարգադրված է շարժումը խեղդել իր բնում կտրուկ միջոցներով։

◆ Անգլիական «Times»-ը քննելով պարսկական գործերը՝ ասում է, որ մէջլիսը Սիփէհդարի նոր մինիստրութեան դէմ քուէարկելով ձգտում է, ըստ երևոյթին, սահմանադրական կառավարութիւնը Պարսկաստանում անհնար դարձնել։

◆ Պարիզի շովինիստական մամուլը սենսացիօն լուրեր է հաղորդում, իբր արդէն կռիւ է տեղի ունեցել ֆրանսիական զօրամասի և ապստամբների միջև, իբր վերջինները ուզում են մի անգամից Ֆէզը վերցնել մինչև ֆրանսիական զօրքերի գալուստը, իբր եւրոպացիները գաղտնի հեռացել են Ֆէզից և այլն, և այլն։

◆ Կոմս Էրենտալի դրութիւնը օրէցօր դառնում է անկայուն և նրա հրաժարականը համարվում է անխուսափելի։

◆ Սոֆիայում կանանց կօնգրէսը միաձայն որոշեց պահանջել ազգային մեծ ժողովից ճանաչել կանանց վերաբերմամբ էլ քաղաքական իրաւունքներ։ Մշակվեց համապատասխան ուղերձ։ Ձեռնարկված է ընդարձակ պրոպագանդա ստորագրութիւններ ժողովելու համար։

◆ Ռուս բժիշկները Չինաստանում չեն ընդունվի ծառայութեան։

◆ Ճապօնական ուսանողական միութեան անդամները գաւառներում աժիտացիա են մղում, թէ անհրաժեշտ է անյապաղ տապալել օտարազգիների տիրապետութիւնը և արտաքսել նրանց Չինաստանից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

20 ապրիլի

ՄՈՍԿՎԱ։ Քաղաքային դուման որոշեց կառուցել կենտրոնական մսի շուկայ սպանդանոցին կից 2.900,000 րուբլի արժողութեան, իսկ այդ գումարը ստանալ փոխառութեամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարձրագոյն հրամայվեց իրաւունք տալ սենատոր Նէյդգարդտին կամուրջաշինարարական գործողութիւնները քննելու ժամանակ անձնիշխան, առանց յարաբերութեանց մէջ մտնելու իշխանութեան հետ, քրէական դատ սկսել, ժամանակաւորապէս պաշտօնից հեռացնել, բոլորովին պաշտօնանկ անել և դատարանին յանձնել չորրորդ աստիճանից ցածր պաշտօնական անձանց, որոնց վերաբերութեամբ քննութիւնը երևան կը հանէ ծառայական յանցագործութեան փաստեր. չորրորդ աստիճանի և բարձր պաշտօնեաների նկատմամբ դատ կարելի է բանալ սահմանված օրէնսդրական կարգով։

Հակաժանտախտային յանձնաժողովը Կիրգիզի անապատն ուղարկեց էկսպէդիցիա Մէչնիկովի ղեկավարութեամբ՝ ամեն տարի բռնկվող ժանտախտի պայմաններն ու պատճառները պարզելու համար։

Երեք օր դատավարելուց յետոյ, դատաստանական պալատը ս.-դ. Պետ. կոմիտէտի 19 անդամներին դատապարտեց աքսորի։

Նահանգական դատարանը «Бирж. Вѣд.»-ի խմբագիր Վասիլևսկին դատապարտեց մի ամսով, իսկ աշխատակից Սոեմբօ-Անէրին կէս տարով բանտարկութեան։ Երկուսին Պետական Դումայի անդամ Գօլօլօբովը մեղադրում էր զրպարտելու մէջ։

Արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովի տաքութիւնը վերջին օրերս բարձրացաւ 38,8°։ Զարկերակը խփում է 110 անգամ մի րօպէում։

Եկաւ յայտնի օդագնաց Բլէրիօն Ֆրանսիայում պատուիրված աէրօպլանները յանձնելու և օդագնացութեան դպրոց բանալու համար։

Բազմաթիւ քաղաքներից հաղորդում են, որ «Ծաղիկների տօնը» հակաթոքախտային շարժման առիթով անցել է շատ աջող և ընդհանուր համակրանքով։

Հրատարակվեց իշխ. Բագրատիօն Մուխրանսկիի ամենահպատակ հաշիւը Սեմիրեչենի երկրաշարժի մասին։

Նոր, ամերիկական տիպի շոգեմեքենայով փորձը ցոյց տուեց, որ մի ժամում կարելի է անցնել 100 վերստ տարածութիւն։

Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնան արժանացրեց շնորհակալական հեռագրի վաճառական Բալինին և նրա ընտանիքին, որոնք 100,000 րուբլի են նուիրել կոյր երեխաների համար ապաստարանի շէնք կառուցանելու։

ԼԻԲԱՎԱ։ Նահանգական դատարանը դատապարտեց Րիգայի պօլիտեխնիկումի պրոֆեսոր Ֆրիդրիխսին, նրա եղբօր Եւգենիին, առևտրական Մինչէնկօվին և ուրիշ 3 հոգու՝ փայտէ գործարան և ջրաղաց հրդեհելու համար։

ԻՇԻՄ։ Կրասնօեարսկի գիւղաշրջանում անյայտ չարագործներ սպանելով ակցիզային հարկահաւաք Իվանօվին, պահակին և կառապանին՝ յափշտակել են 12,000 րուբլի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, կկի, հիւանդութիւններ,
Ընդունե- (առաւօտեան 9—1 ժամը.
լութիւնը (երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելեամինօվսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—73

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւօտեան ժամը 12-1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմեօնովսկայա փողոց, № 16.
Տելեֆօն № 40.
(ե.ու.կ.) 220. 100—15

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Սիֆիլիսի բժշկութիւն Էրլիխի «606»-ով
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Հասցէն (Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33.
(Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича, 33.
(չ.ու.կ.) 1134. 100—88

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ և ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունել. ամեն օր (առաւօտ. ժ. 9—12 (երեկոյեան ժ. 5—7
(ե. հ. կ.) 1254. 100—60

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Ամառային երթևեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ. № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ... գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.։ Պօստաւոր № ... գնացքը՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 3 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., ... 8 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ցերեկ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 3 ժ. 3.. ցեր., Աղստաֆա է հասնում՝ 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձ... 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 3.. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.։ Խառն գնացքը՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կար...րութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ... 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ ... ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. ...

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստաւոր № 74/75՝ 1 ժ. ... Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալ...սանդրօպօլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայ... 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. ...ռանց Երևան մտնելու)։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. ... և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջ... 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշեր... Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ ... 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշ... Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայ... 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկ... որանից դէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ արագ. № 1 գնացքը՝ 11 ժ. 8 ր. ... Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ ... 43 ր. առաւօտ։ Պօստաւոր № 3 գնացքը՝ 1... 47 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. ցերեկ... Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.։ Մարդատար № 5 գնա... 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 2.. երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.։ Խառն գնացք... կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան 1... 3 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գի... Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 7/8 գնացքը՝ 8 ժ. 18 առաւօտ., Գօրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բորժ... 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.։ Մարդատար № 9/10 գնացք... 3 ժ. ցերեկ., Գօրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բ...ժոմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 4 ժ. 25 ցերեկ.։ Պօստաւոր № 3 գնացքը՝ 9 ժ. 52 ր. ա... Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 24 ր. երեկ.։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստաւոր № 72/73 գնացքը՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.։ Մարդատար-ապրանքատար № 80/81 գնացքը՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 52 առաւօտեան։ Պօստաւոր № 4 գնացքը՝ 11 ժ. 40 գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 54 ցեր. Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 17 գիշերվայ։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ Մարդատար № 9/10 գնացքը՝ 9 ... 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7/8 գնացքը՝ 7 ժ. 18 առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագոն փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Րօստով, միայն վճարելով պլացկարտի գինը։

Մայիսի 15-ից սահմանվելու է արագ գնաց...ներում անմիջական հաղորդակցութիւն առանց վագ... փոխելու Թիֆլիս-Բագու-Կիսլօվօդսկ միայն մի... վագօնով (I և II կարգի)։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՄՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութ... և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ն...դային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութ... կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒՂՈՒՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և ք... հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ... վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայ... հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՅ—12½—1½ ժ. մ...կաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխ... հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխ... հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՅ—6—6½ ժ. մանկ...բարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօ...սիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—41

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքայ... հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien -ի մասնագիտական կլին... կայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. (երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 10..
(օ. մ.) 1179. 100—8..

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Լոյս տեսաւ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ
Նկարներով։ Տղամարդի և կնոջ ծածուկ հիւանդութի...ները, վարակվելուց ազատ մնալու կանոնները և ... Բազմաթիւ խորհուրդներ եւ րէցէպտներ։ Անհ...ժեշտ գիրք բոլոր չափահասների համար, մանաւ... գաւառներում, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկն... Գինն է 50 կոպ.։ Ճանապարհածախսով 65 կոպ.։ Թ...մեց մէջլիսին. ֆէլդշէր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ։ Ծախվում է Թ...լիսում «Կենտրոնական» և «Գուտտենբերգ» գրա...նութիւններում և հեղինակի մօտ։ Նաև ծախվում է «...տունակ և նրա բժշկութիւնը», նկարներով, խորհր...ներով և րէցէպտներով։ Գինը 20 կոպ., ճանապար...ծախս 15 կ.։ Պահանջի մեծութեան պատճառով ա...ռնկ կամ նալօժով չէ ուղարկվում։ Առաջուց ուղ...կել պօստի մարկաներ։ Հասցէն՝ Թիֆլիս, Семеновс... № 9. Գումարով պահանջողները գրքի մասին թող գր... առանձին։
(ե.ու.կ.) 352. 50—5..